

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Ivanka Troušková

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Integrace výchovně vzdělávacích činností v rámci volnočasových aktivit u
dětí v mladším školním věku**

**The integration of educational activities in terms of leisure activities for
younger primary school pupils**

Ivanka Troušková

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Hana Váňová, CSc.

Studijní program: Vychovatelství (B7505)

Studijní obor: BC-VYCH (7505R008)

2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *„Integrace výchovně vzdělávacích činností v rámci volnočasových aktivit u dětí v mladším školním věku“* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 1. 7. 2016

.....

podpis

Předtím, než se seznámíte s textem bakalářské práce, bych ráda poděkovala za odborné vedení a poskytnutí cenných připomínek vedoucí mé práce doc. PaedDr. Haně Váňové, CSc. Dále bych chtěla poděkovat vychovatelkám Marice Postlerové a Michaela Čerovské za ochotu a vstřícný přístup při realizaci projektů. V neposlední řadě děkuji své rodině, která mne během celého studia velice podporovala.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá tvorbou a realizací tří autorských projektů. Teoretická část se věnuje školní družině – prostředí zájmového vzdělávání, kde jsou projekty realizovány. Informuje o její funkci, historii a základních formách činností. Definiuje funkci vychovatele a zabývá se jeho osobnostními předpoklady. Dále se zaměřuje na metodu projektu, estetickou výchovu a myšlenku integrace uměleckých aktivit. Cílem praktické části práce je realizace vytvořených projektů a ověření vhodnosti jejich využití v prostředí školní družiny. V závěru práce je zhodnocena úspěšnost realizovaných projektů z pohledu vychovatelek, dětí i autorky práce a ověření předem stanovených hypotéz metodou rozhovoru a pozorování. Vytvořené projekty slouží jako metodické materiály pro výchovně vzdělávací práci vychovatelek školní družiny.

KLÍČOVÁ SLOVA

Estetická výchova, integrace uměleckých a výchovně vzdělávacích činností, vychovatel, projektová metoda, projekty ve školní družině, školní družina.

ANNOTATION

The thesis presented concerns itself with the formation and implementation of three projects. The theoretical part tends to the subject of after school clubs where these projects are put into practice. This academic paper provides all the information about the after school club functions, its history and its main aims and operations. The thesis also defines the functions that the tutor ought to fulfil and the tutor's personality traits requirements. This paper also focuses on the projects' methods, esthetical education and on the idea of the integration of arts activities. The aim of the practical part of the thesis is to put the projects into hands-on experience within the after school club environment and to test their significance together with a success rate. The final part of the thesis is dedicated to the evaluation of the projects done in the form of interviews with other after school club tutors and children and also by way of observing. The hypotheses are tested for their significance and the results evaluated. The projects created here can serve further as a resource for various tutoring and educating needs and activities within the after school club environment.

KEYWORDS

Esthetic education, integration of the artistic and educational activities, educator, project method, projects in the after-school clubs, after-school clubs.

Obsah

OBSAH	7
1 ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
2 ŠKOLNÍ DRUŽINA	10
2.1 DEFINICE ŠKOLNÍ DRUŽINY	10
2.2 HISTORIE ŠKOLNÍ DRUŽINY	11
2.3 FUNKCE ŠKOLNÍ DRUŽINY	12
2.4 CÍLE ČINNOSTÍ VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ	14
2.5 KLÍČOVÉ KOMPETENCE	16
3 DRUHY ČINNOSTÍ VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ	18
3.1 ODPOČINKOVÉ ČINNOSTI	18
3.2 REKREAČNÍ ČINNOSTI	19
3.3 ZÁJMOVÉ ČINNOSTI.....	19
3.4 PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ.....	20
3.5 ČINNOSTI SEBEOSLUŽNÉ A VEŘEJNĚ PROSPĚŠNÉ	21
3.6 VYCHOVATEL ŠKOLNÍ DRUŽINY	21
4 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ.....	23
4.1 HISTORIE PROJEKTOVÉHO VYUČOVÁNÍ	24
4.2 PROJEKTY V SOUČASNÉ ŠKOLE	25
4.2.1 <i>Využití projektů v prostředí školní družiny</i>	28
4.2.2 <i>Plánování projektu</i>	29
5 ESTETICKÁ VÝCHOVA	31
5.1 INTEGRACE UMĚNO VÝCHOVNÝCH ČINNOSTÍ	33
II APLIKAČNÍ ČÁST	36
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	36
6.1 STANOVENÉ PRACOVNÍ HYPOTÉZY.	36
6.2 METODY VÝZKUMU	37
6.3 ŠKOLNÍ DRUŽINA PŘI ZŠ V LODĚNICI.....	37

6.3.1	<i>ŠVP školní družiny a školního klubu při ZŠ v Loděnici</i>	38
7	PROJEKTY	39
7.1	PŘÍPRAVNÁ FÁZE PROJEKTŮ	39
7.1.1	<i>Návrh projektů</i>	40
7.2	PRVNÍ PROJEKT	41
7.2.1	<i>Realizace projektu</i>	42
7.2.2	<i>Evaluace projektu na základě rozhovoru s vychovatelkou Marikou</i>	56
7.3	DRUHÝ PROJEKT	59
7.3.1	<i>Realizace projektu</i>	60
7.3.2	<i>Evaluace projektu na základě rozhovoru s vychovatelkou Michaelou</i>	64
7.4	TŘETÍ PROJEKT	66
7.4.1	<i>Evaluace projektu na základě vlastního pozorování</i>	73
7.5	SHRNUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	78
7.5.1	<i>Ověření stanovených pracovních hypotéz</i>	78
8	ZÁVĚR	80
9	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	82
10	SEZNAM PŘÍLOH	85
	PŘÍLOHA 1: PŘEPIS ROZHOVORU S VYCHOVATELKOU MARIKOU	86
	PŘÍLOHA 2: PŘEPIS ROZHOVORU S VYCHOVATELKOU MICHAELOU	90
	PŘÍLOHA 3: SHRNUTÍ ZÁVĚRŮ Z ROZHovorŮ S DĚTMI	94
	PŘÍLOHA 4: OBRAZOVÁ DOKUMENTACE	96

1 Úvod

„Každý by měl denně poslouchat trochu hudby, přečíst nějakou báseň, podívat se na dobrý obraz a pokud možno říci několik rozumných vět.“ J. W. Goethe

Estetické cítění a schopnost vnímat krásu kolem nás bychom měli v dětech kultivovat a prohlubovat již od útlého věku. Zkušenosti ukazují, že v dnešní přetechizované době představuje tento úkol skutečnou pedagogickou výzvu. Je stále obtížnější děti pro umělecké aktivity nadchnout a aktivizovat jejich estetické vnímání. Snadnější je to možná na počátku školní docházky, kdy jsou ještě ochotné nabízené umělecké podněty přijímat. Dokonce tak činí s nadšením a rády. Ale postupně se entuziasmus kamsi vytrácí a v pozdějším věku je zejména u chlapců velmi těžké vzbudit jejich zájem. Nebylo by řešením dílčí umělecké aktivity propojit a nabídnout je inovativními metodami? Motivovat je nejen individuálním, ale i společným cílovým výstupem? Podpořit je v přirozené tvořivosti? Je tato cesta správná? Pomůže integrace činností k jejich pozitivnějšímu vnímání? A bude fungovat i v prostředí školní družiny, kde si chtějí děti hlavně hrát? To vše jsou otázky, na které se pokusíme v této práci odpovědět.

Bakalářská práce se zabývá návrhem a následnou realizací tří autorských projektů, které představují možnost, jak umělecké a výchovně vzdělávací aktivity integrovat. Všechny byly využity při práci s dětmi ve školní družině. Vlastním pozorováním a řízeným rozhovorem s vychovatelkami a dětmi byl po jejich ukončení prověřen předmět výzkumu, to znamená vhodnost využití takto připravených projektů v prostředí školní družiny. A to nejen ve vztahu k dětem, ale především vzhledem ke specifické organizaci školní družiny. Dále bylo zjišťováno, zda v uskutečněných projektech shledávaly vychovatelky i děti smysl, jestli je dokázaly zaujmout a obohatit o nové informace.

Práce je členěna na část teoretickou a aplikační. Teoretická část se zabývá školní družinou, tedy prostředím, kde byly projekty realizovány. Definuje toto školské zájmové zařízení a věnuje se její historii a funkcím. Dále jsou zde zmapovány druhy činností probíhající ve školní družině a nastíněny klíčové kompetence, které při nich děti rozvíjejí. Práce se zaměřuje i na metodu projektu a projektového vyučování. Popisuje historii těchto metod i jejich využitelnost v současné škole. V další části se práce zabývá estetickou výchovou

a myšlenkou integrace uměleckých aktivit. V aplikační části jsou všechny projekty formou metodických přehledů popsány a je představena školní družina, kde byly realizovány. Dále jsou zde specifikovány zvolené nástroje průzkumu a stanoveny hypotézy, které budou v průběhu projektů verifikovány. Za každým projektem následuje hodnotící reflexe celé činnosti a vyvození vlastních závěrů z pozorování. Aplikační část je uzavřena shrnutím výsledů výzkumného šetření a ověřením stanovených pracovních hypotéz. V přílohách lze nalézt přepisy rozhovorů s vychovatelkami a dětmi, fotografie aktivit a výtvarných výrobků dětí.

I TEORETICKÁ ČÁST

2 Školní družina

2.1 Definice školní družiny

V naší republice je školní družina zařízením s dlouhodobou tradicí a plní významnou úlohu na prvním stupni základních škol. Je součástí školského (výchovně-vzdělávacího systému) a zabezpečuje žákům náplň volného času v době před školním vyučováním a odpoledne před odchodem domů či do jiných zájmových aktivit. Poskytuje zájmové vzdělání žákům z jedné nebo několika základních škol podle vlastního vzdělávacího programu. Ten umožňuje výrazně se profilovat podle zájmů a potřeb dětí.

Někteří autoři odborných publikací chápou školní družinu jako zařízení pro výchovu mimo vyučování, jiní ji definují především jako zařízení pro zájmové vzdělávání.

Podle Holeyšovské se školní družina zaměřuje hlavně na výchovu, která posiluje komunikativní dovednosti, podporuje schopnost uplatnit se ve skupině i ve společnosti a přijímat důsledky svého chování a jednání. Snaží se o formování životních postojů, předkládá množství námětů k rozvíjení nadání a ke kvalitnímu prožívání volného času.¹

Školní družiny jsou zřizovány podle vyhlášky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů a řídí se jí.

Zákon 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání definuje školní družinu jako „školské zařízení, které je určeno pro děti mladšího školního věku a to od 1. do 5. ročníku, kde tyto děti tráví svůj volný čas pod vedením vychovatelů v rámci mimoškolní výchovy. V rámci jednotlivých školních družin je vypracován školní vzdělávací plán s vymezením jednotlivých klíčových kompetencí, které jsou naplňovány prostřednictvím pravidelné činnosti družiny. Školní družina je poskytována za úplatu, avšak je zde možná výjimka pro jedince ze sociálně znevýhodněných rodin.“²

Obecně lze konstatovat, že školní družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. Vzhledem ke skutečnosti, že tato instituce

¹ HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Zájmová činnost ve školní družině*. Praha: Portál, 2009, s. 13.

² Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů české republiky*. 2005, 20/2005, ustanovení § 8

ovlivňuje velkou část dětské populace, je zvláště její výchovná funkce považována za velmi důležitou. Hlavním posláním družin je umožnit dětem odpočinek, aktivní prožití volného času a dát jim možnost připravit se na vyučování. Odpočinkem se rozumí klidové a relaxační činnosti, ale i pohybové a rekreační aktivity, které kompenzují především nedostatek pohybu při vyučování.

Ve školních družinách se děti seznamují s mnoha zájmovými aktivitami, s jejich obsahem a formami. Nabídka činností bývá velmi pestrá. S jejich pomocí jsou děti aktivizovány, prohlubují si školní znalosti. Rozmanité zájmové činnosti rozvíjejí jejich osobnost a zdokonalují jejich kompetence. Tato instituce má výrazné postavení i v rovině sociální. Zabezpečuje především prevenci negativních sociálních jevů a rozvíjí důležité osobní a sociální kompetence. Neméně důležitá je pro rodiče i její finanční dostupnost.

2.2 Historie školní družiny

V naší zemi má oblast výchovy mimo vyučování dětí školního věku dlouhodobou tradici, i když neměla vždy institucionální podobu. Z počátku byl charakter výchovy ovlivněn především sociálním postavením a majetností rodičů. V rodinách s lepší ekonomickou úrovní byla výchova a vzdělávání dětí svěřována soukromým učitelům, kteří jim vštěpovali především vědomosti a dovednosti potřebné pro život v „lepší“ společnosti. Patřily mezi ně tanec, zpěv, výuka cizích jazyků, společenského chování a sport. V chudších rodinách na tom byly děti podstatně hůře. Jejich výchova spočívala především v plnění rozmanitých pracovních povinností. Zejména v zemědělských rodinách trávily děti volný čas, kterého nebylo mnoho, s rodiči, prarodiči nebo staršími sourozenci.

Od 18. století významnou roli při výchově dětí v době mimo vyučování sehráli především vlastenečtí učitelé. Zaměřovali své výchovné snažení především do oblastí, kterým se školské dokumenty nevěnovaly – na oblast přírodních věd, zeměpis, dějepis, hudební výchovu a zdravotědu. Podporovali u dětí také vlastenecké cítění. Tyto jejich snahy se opíraly především o díla J. A. Komenského, který ve svých pedagogických spisech věnoval pozornost nejen vyučování, ale také volnočasovým aktivitám, především oblíbené dětské činnosti, hře.

Požadavek soustavné výchovy dětí v době mimo vyučování se objevil až vlivem hospodářských a společenských změn koncem 18. a začátkem 19. století. Chudší lidé se za vidinou lepších pracovních podmínek stěhovali z vesnic do měst, kde získávali uplatnění ve vznikajících manufakturách. Další důležitou společenskou změnou bylo zavedení povinné školní docházky roku 1774. Vystala tedy potřeba zabezpečit volný čas dětí po ukončení

vyučování po dobu, kdy byli rodiče ještě v práci. Zpočátku se této problematice věnovaly různé charitativní organizace a dobročinné spolky. Mezi nejznámější spolky té doby patří Americký klub českých dam založený v roce 1864 V. Náprstkem.

Nemalou měrou se na výchově mimo vyučování podílely i různé tělovýchovné organizace typu Sokol a Orel, či skautská organizace Junák. Významné postavení měly i některé mezinárodní křesťanské organizace, např. YWCA a YMCA.³

Historickými předchůdci školní družiny v našich zemích se však staly útulky. I když byla jejich funkce především sociální, měly významný podíl i na výchově dětí. Ty se kromě plnění školních povinností věnovaly i činnostem rekreačního charakteru, cvičení, hře, výletům a různým hudebním, přírodovědným, literárním nebo výtvarným činnostem. Zvláštní důraz byl kladen na činnosti pracovní. Ty se týkaly sebeobsluhy nebo poznávání jednotlivých povolání. Začal se objevovat i požadavek, aby tuto oblast zajišťoval nikoli dobrovolník, ale pedagogicky kvalifikovaný pracovník.

V roce 1931 nahradil termín útulek pojmenování školní družina. Zde měly již vychovatelky požadované pedagogické vzdělání. Družiny získaly status mimoškolních institucí, ale vlastní součástí školy se staly až v r. 1948 na základě školského zákona.

K další zásadnější změně došlo až v r. 1960, kdy školský zákon o soustavě výchovy a vzdělávání ustanovil školní družinu pro výchovu mimo vyučování u dětí 1. až 5. ročníků. Pro děti z 6. až 9. ročníků byly zřizovány školní kluby. Následující školské zákony a dokumenty MŠMT ustanovené v sedmdesátých až devadesátých letech 20. století nepřinesly v dané oblasti žádné výrazné koncepční změny.⁴

V současnosti se činnost školní družiny, jak již bylo zmíněno, řídí vyhláškou MŠMT ČR č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

2.3 Funkce školní družiny

Z většiny dostupných zdrojů o školní družině či školských výchovných zařízeních pro zájmové vzdělávání a výchovu ve volném čase lze vybrat tři základní funkce školní družiny:

- Výchovná, případně výchovně – vzdělávací
- Zdravotní

³ HÁJEK, Bedřich., PÁVKOVÁ, Jiřina. *Školní družina*. Praha: Portál, 2007, s. 20.

⁴ HÁJEK, Bedřich., HOFBAUER, Břetislav., PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008, s. 41.

- Sociální a preventivní

Mezi dalšími můžeme jmenovat funkci relaxační, regenerační nebo vzdělávací a kompenzační.

Za prioritní je ovšem v dnešní době považována funkce výchovná, nebo také výchovně vzdělávací. Má zabezpečovat kvalifikované pedagogické ovlivňování volného času a „*spočívá v záměrném a cílevědomém formování osobnosti vychovávaných jedinců, dosahování reálných cílů pomocí promyšleně volených prostředků*“.⁵

Vyzdvihována je u výchovné funkce především možnost rozvíjet schopnosti dětí, uspokojovat jejich potřeby seberealizace a sebehodnocení, ale také jejich zájmy. Právě díky usměrňování vhodných zájmů dochází k formování mravních hodnot a postojů potřebných v životě člověka. Tím, že jsou děti motivovány ke společensky žádoucímu využívání volného času a k získávání nových vědomostí, zkušeností a dovedností, u nich dochází k pozitivnímu přístupu k dalšímu celoživotnímu vzdělávání.

Jako neméně významná je uváděna funkce zdravotní. Prioritní je hlavně podpora zdravého tělesného, duševního i sociálního vývoje a podpora dobrého zdravotního stavu, kterého lze dosáhnout několika způsoby:

- Usměrňováním režimu dne se zohledněním lidských biorytmů a individuálních zvláštností člověka. To spočívá zejména ve střídání činností různého charakteru, např. práce a odpočinku, duševní a tělesné činnosti, organizovaných i spontánních aktivit, individuálních a skupinových činností.
- Vedením ke zdravému stravování, vytváření a upevňování zdravých stravovacích návyků.
- Pěstováním a upevňováním hygienických návyků (osobní hygiena, péče o oděv, obuv, osobní věci, kulturní stravování aj.).
- Dodržováním zásad bezpečnosti práce.

Pohyb na čerstvém vzduchu a rozmanité pohybové a tělovýchovné činnosti kompenzující dlouhé sezení v době vyučování mají vzhledem ke zdravému vývoji dětí nezpochybnitelný význam.

⁵ HÁJEK, Bedřich., HOFBAUER, Břetislav., PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008, s. 72

Mnoho rodičů oceňuje u školní družiny zejména funkci sociální. Je to sice poněkud zjednodušující pohled, ale to, že je o dítě „dobře postaráno“ a nemusejí o ně mít strach v době, kdy jsou v zaměstnání nebo plní jiné povinnosti, je pro ně jistě důležité.

Dalším významem sociální funkce je stírání rozdílů v materiálních a psychologických podmínkách jednotlivých rodin. Zejména dnes, kdy je sociální rozvrstvení společnosti patrnější než v minulosti, je tento význam nezanedbatelný. Do určité míry tak pomáhá i dětem z problematického nebo méně podnětného rodinného prostředí.

Další funkcí, kterou zmiňuje například Bendl a která se v současnosti stále více objevuje v programech institucí a subjektů pro výchovu ve volném čase, je funkce preventivní. Jedná se především o prevenci rizikového chování dětí a mládeže.⁶ Rizikovým chováním se zpravidla označuje chování, v jehož důsledku mohou narůstat výchovná, zdravotní, sociální a další rizika. A to jak pro jedince samotného, tak pro celou společnost. Patří sem například závislost na návykových látkách, agresivita, netolerance, šikana a kyberšikana, vandalismus, spektrum poruch příjmu potravy, rizikové sporty a další.

Z výše zmiňovaného vyplývá, že školní družina je důležitým místem pedagogického působení a vhodným prostředím k rozvíjení osobnosti dítěte. Vzhledem k faktu, že vychovatel má, na rozdíl od učitele, zpravidla více prostoru pro naslouchání dětem i pro výběr vhodných činností, v nichž se může každé dítě realizovat a zažít pocit úspěchu, dochází zde i k pozitivnímu ovlivňování sebedůvěry a sebevědomí dětí.

2.4 Cíle činností ve školní družině

Stejně jako na definici školní družiny i na cíle školní družiny existuje mnoho pohledů. Při jejich stanovování můžeme vycházet z obecných cílů vzdělávání v České republice, které definuje školský zákon č. 561/2004 Sb., v § 2, odst. 2.

Patří k nim získání všeobecného i odborného vzdělání, rozvoj osobnosti člověka vybaveného poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami, pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu spolu se základními lidskými právy a svobodami, uplatňování a pochopení genderových principů ve společnosti, vytváření národního vědomí a státní příslušnosti společně s respektem k etnické, národnostní, kulturní identitě jednotlivce, poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic a získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně.

⁶ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 123.

Obecně lze konstatovat, že cílem výchovně vzdělávací činnosti je všestranný a harmonický rozvoj člověka za pomoci rozumové, mravní, tělesné, estetické a pracovní výchovy. Přičemž rozvojem osobnosti dítěte míníme komplexní rozvoj vědomostí, dovedností a návyků, jeho aktivní zájem o dění v okolí, rozvoj komunikace, sociálních kontaktů, zvědavosti, snahy projevit se a umět zaujmout postoj k určité situaci. Je důležité posilovat v dětech zdravé sebevědomí a sebejistotu, aby se uměly přizpůsobit životu ve skupině a podřídit se jí. Ale především naučit se jednat a žít v duchu základních lidských a etických hodnot.

Vzdělávání ve škole a školském zařízení se uskutečňuje podle školního vzdělávacího programu (dále ŠVP). Ten vymezuje povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání. Pro školní družinu se rámcové vzdělávací programy nevydávají. ŠVP pro vzdělávání ve školní družině vydává ředitel základní školy, jejíž součástí družina je. Program zahrnuje především konkrétní cíle vzdělávání, jeho délku, formy, obsah a časový plán. Dále vymezuje podmínky přijímání uchazečů, včetně podmínek pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Neměl by zde chybět ani popis personálních, materiálních a ekonomických podmínek a podmínek bezpečnosti práce.

2.5 Klíčové kompetence

Činnost školní družiny, která je především určena zájmovému vzdělávání, by měla ústít v získávání určitých kompetencí. Pojem kompetence bývá definován jako souhrn schopností, znalostí a dovedností a s nimi souvisejících postojů i hodnotových orientací, které jsou předpokladem k výkonu činností. Kompetence můžeme tedy chápat jako specificky propojené vzdělávací cíle.

Tyto cíle a jejich východiska vymezují Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání a jsou součástí vzdělávacího programu pro školní družiny.⁷

Patří mezi ně:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní
- kompetence k naplnění volného času

Poslední zmiňovaná kompetence je specifická právě pro zájmové vzdělávání. Je v ní obsažena nejen schopnost aktivního a smysluplného využívání volného času, schopnost rozvíjet své zájmy, záliby a nadání, ale i tvorba návyků pro udržení zdravého životního stylu a umění vhodně relaxovat.

Hájek považuje tuto zmiňovanou kompetenci za velmi důležitou. Touto kompetencí se vychovává „žák, který se orientuje v možnostech trávení volného času, umí si vybrat zájmové činnosti podle vlastních dispozic, rozvíjí své zájmy v organizovaných skupinových i individuálních činnostech, umí říci „ne“ nevhodným nabídkám na využití volného času“.⁸

Z toho vyplývá, že školní družina je sice součástí školy a podílí se na realizaci ŠVP, ale klíčové kompetence jsou v její činnosti zaměřeny především na výchovu. Díky vytvořeným

⁷ Rámcové vzdělávací programy vycházejí z nové strategie vzdělávání a představují státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů vedle Bílé knihy, která formuluje obecné záměry a rozvojové programy pro rozvoj vzdělávací soustavy v České republice. VALIŠOVÁ, Alena., KASÍKOVÁ, Hana a kol. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007, s. 16.

⁸ HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Nakladatelství Portál. 2007, s. 13.

programům dochází samozřejmě i k určitému propojení s činností školy. Školní družina však v žádném případě není přímým pokračováním vyučování, ani mu není nijak podřízena. Má svá specifika, která jí umožňují především poskytovat dětem rekreaci a odpočinek, rozvíjet jejich zájmy a smysluplně naplňovat volný čas.

Přesto je propojení volnočasových aktivit, především zájmových činností, a procesu vyučování velmi důležité. Zájmové činnosti mohou vzbuzovat hlubší vztah k vyučovacím předmětům a snahu dětí uplatnit své specifické dovednosti a získané vědomosti.

Dítě má možnost si v rámci školní družiny ověřit a vyzkoušet poznatky získané během výuky, prohlubovat je a třídit. Přirozeně tak rozvíjí své schopnosti a dovednosti bez obav ze selhání v podobě špatné známky, může kriticky hodnotit své výkony, což mu umožňuje i případné vyhranění v zájmových činnostech a odhalení konkrétního nadání.

3 Druhy činností ve školní družině

Druhy činností, které tvoří programovou náplň školní družiny, jsou autory odborných publikací o školní družině různě nazývány a členěny. V této kapitole je uvedeno pět základních činností:

- Odpočinkové
- Rekreční
- Zájmové
- Příprava na vyučování
- Sebeobslužné a veřejně prospěšné

Na důležitost jednotlivých činností se názory většinou různí. Nezpochybnitelná je nutnost střídání činností a jejich průběžné zařazování do režimu družiny dle individuálních požadavků dětí, jejich věkových a individuálních zvláštností, charakteru dne i zásad psychohygieny. Rozpoznání, kdy je žádoucí danou činnost zařadit, patří ke klíčovým kompetencím každé vychovatelky.

„Při plánování činností vychovatelka vychází z obecných pedagogicko - psychologických poznatků, z konkrétních podmínek školní družiny i ze znalosti individuálních zvláštností dětí.“⁹

3.1 Odpočinkové činnosti

„Odpočinkové činnosti se do režimu dne zařazují v době největšího poklesu výkonnosti, tedy v časných ranních hodinách, po obědě a večer. Přitom ovšem přihlížíme k věku žáků a typu výchovného zařízení.“¹⁰

Jak již z názvu vyplývá, hlavním posláním odpočinkových činností je odstranění únavy. Plní především psychohygienické poslání. Mají děti naučit racionálně odpočívat. Jsou charakteristické svojí psychickou i pohybovou nenáročností a klidovým režimem. Bývají zařazovány převážně v ranní družině, po obědě nebo kdykoli během odpoledne, vyžaduje-li to situace a individuální potřeba dětí. Mohou být uskutečňovány formou relaxace na lehátku

⁹ HÁJEK, Bedřich., PÁVKOVÁ, Jiřina. *Školní družina*. Praha: Portál, 2007, s. 65.

¹⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Praha: Portál, 2008, s. 88.

nebo koberci, četbou, vyprávěním, poslechem relaxační hudby, hraním stolních her nebo i spánkem. Mohou mít i charakter individuálních zájmových aktivit, jako jsou rukodělné práce, modelářství nebo sběratelství.

3.2 Rekreační činnosti

Tyto činnosti jsou trochu fyzicky náročnější než činnosti odpočinkové, i když také slouží především k odstranění únavy, regeneraci sil a odreagování se od vyučování. To zatěžuje děti nutností dlouhodobého sezení, intelektovou náročností a nuceným pobytem v uzavřené místnosti. Je tedy důležité, aby bylo kompenzováno aktivním odpočinkem. Ten je uskutečňován většinou formou tělovýchovných, sportovních, turistických, popřípadě manuálně pracovních aktivit. Tyto aktivity by měly být prováděny převážně venku, na zdravém vzduchu. Mohou mít podobu spontánní nebo organizované činnosti. Pravidelné zařazování rekreačních činností je důležité pro zdravý vývoj dítěte.

3.3 Zájmové činnosti

Hlavním cílem zájmových činností je nabídnout dítěti široké spektrum uměleckých a výchovně – vzdělávacích aktivit. Umožnit jeho seberealizaci a rozvoj osobnosti. Pomoci objevit a podporovat případný talent. Umožnit mu zažít pocit úspěchu, uspokojovat a rozvíjet jeho kulturní potřeby a zájmy. V neposlední řadě mu pomoci zorientovat se v rozmanité nabídce zájmových aktivit a vést ho k aktivnímu životnímu stylu.

*„Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.“*¹¹

Jak již bylo řečeno, družina není přímým pokračováním vyučování, přesto je propojení volnočasových aktivit, především zájmových činností a procesu vyučování velmi důležité. Zájmové činnosti mohou v dětech vzbuzovat hlubší vztah k vyučovacím předmětům a jejich snahu uplatnit své specifické dovednosti a získané vědomosti.

Dítě má také možnost si v rámci školní družiny ověřit a vyzkoušet poznatky získané během výuky, postupně je prohlubovat a třídit. Přirozeně tak rozvíjí své schopnosti a dovednosti

¹¹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Praha: Portál, 2008, s. 92.

a bez obav ze selhání v podobě špatné známky může kriticky hodnotit své výkony. To mu umožňuje i případnou profilaci v zájmových činnostech.

Obvykle se zájmové činnosti členů podle obsahu do několika podskupin:

- Společenskovední: vedou převážně k poznávání aktuálního společenského dění, pěstují vztah k vlasti, mateřskému jazyku a národním tradicím. Jejich součástí je i výchova k rodičovství a partnerství, společenská výchova, jazykověda a sběratelství.
- Pracovně – technické: podporují touhu po aktivním uplatnění v technické oblasti, napomáhají zdokonalování manuálních dovedností pomocí rukodělných činností a rozvíjejí technické myšlení a představivost.
- Přírodovědně – ekologické: zde je zahrnuta oblast zájmů o přírodu a hlavně uvědomění si důležitosti její ochrany. Rozvíjí také zájem o pěstitelství a chovatelství. Nejčastěji jsou uskutečňovány formou pozorování přírody při vycházkách.
- Esteticko – výchovné: rozvíjejí především uměleckou tvořivost a estetické cítění dětí. Řadíme mezi ně hudební, výtvarné, dramatické, hudebně – pohybové a literární aktivity. Vychovávají ke vkusu a kulturnímu chování.
- Tělovýchovné, sportovní a turistické: cílem těchto zájmových činností je hlavně zvyšování fyzické a psychické odolnosti dětí. Jedná se o různé typy kolektivních nebo netradičních sportů a o aktivity prováděné v přírodě.
- Činnosti spojené s informatikou a informačními technologiemi: navazují na mediální výchovu ve výuce, nabízejí dětem vhodné počítačové hry nebo programy pomáhající jim ve výuce, umožňují seznámit se s rozličnými informačními technologiemi.

3.4 Příprava na vyučování

Příprava na vyučování je specifickou činností školní družiny. V ostatních zařízeních pro volný čas tato činnost nefiguruje. Měla by vždy následovat až po důkladném odpočinku a rekreaci dětí. Bývá realizována prostřednictvím zábavného procvičování učiva formou didaktických her nebo vypracováním domácích úkolů. To je ovšem podmíněno předběžným souhlasem rodičů. Také aplikace již získaných poznatků při zájmových činnostech nebo vycházkách je jednou z podob přípravy na vyučování. Pro děti, které se připravují na výuku nebo vypracovávají domácí úkoly, by měly být zajištěny optimální podmínky. Především klid, vhodný prostor, vybavení, pomůcky apod. Vychovatel zde působí spíše jako poradce, případně organizátor zajišťující různé didaktické hry a aktivity. Přesto by měl být v neustálém kontaktu s učitelem, spolupracovat s ním a znát právě probíranou učební látku.

3.5 Činnosti sebeobslužné a veřejně prospěšné

Důležitou součástí výchovného působení školních družin je podle Pávkové také pěstování a upevňování hygienických návyků a jiných sebeobslužných činností. Rovněž je žádoucí příležitostně zařazování věkově přiměřených veřejně a obecně prospěšných činností. Děti se při nich učí pracovat ve prospěch druhých lidí, jednotlivců i sociálních skupin. Pokud jsou při těchto činnostech správně pedagogicky vedeny, dochází u nich ke vzniku a podněcování vhodných sociálních vztahů a následně formování pozitivních charakterových vlastností.¹²

Specifickou činností, ovšem v současnosti stále více zmiňovanou, je prevence sociálně patologických jevů, resp. rizikového chování. Stále více je vyzdvihována její potřeba i v rámci školní družiny. Někde je definována jako činnost školní družiny, jinde je zařazena do jejích funkcí. Zvláště významnou roli hraje tato činnost v preferenci rodičů. Bývá jedním z důvodů přihlášení dítěte k pravidelné docházce do družiny. Rodiče vítají možnost aktivního trávení volného času svých dětí, spoléhají na fundovaný pedagogický dozor a snaží se tak eliminovat přístup dětí k nevhodným vrstevnickým skupinám. Vychovatelé proto musí být obeznámeni s preventivně výchovnými programy uplatňovanými ve škole a vhodnou formou v jejich duchu působit na své svěřence.

3.6 Vychovatel školní družiny

Základní charakteristiku tohoto povolání stanovuje Národní soustava povolání (NSP). Jedná se o elektronickou databázi, zdroj vytvořený na základě požadavků zaměstnavatelů na jednotlivá povolání a jejich podoby. Vychovatel je zde definován jako „*pedagogický pracovník s vyšší kvalifikací, který provádí výchovně vzdělávací činnost zaměřenou na celkový a specifický rozvoj osobnosti žáků nebo studentů a na jejich zájmové vzdělávání podle výchovně vzdělávacích programů činnosti ve školní družině, v domově mládeže, v internátu, popřípadě v jiných zařízeních.*“¹³

Z výše uvedeného lze usuzovat, že funkce vychovatele, konkrétně zde uváděného vychovatele školní družiny, je nejen nesmírně pestrá a rozmanitá, ale i velmi náročná. Její náročnost spočívá především ve vysoké míře zodpovědnosti za své svěřence a to nejen po stránce

¹² PÁVKOVÁ, Jiřina. Volný čas - pole působnosti vychovatele. In: BENDL, Stanislav a kol. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 118 - 156. ISBN 978-80-247-4248-9.

¹³ Národní soustava povolání: Vychovatel. [www.katalog.nsp.cz](http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=101271&kod_sm1=11) [online]. 2016 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=101271&kod_sm1=11

bezpečnostní, ale především lidské. Právě osobní příklad pedagoga je dle Pávkové jednou z nejdůležitějších výchovných metod v oblasti výchovy ve volném čase.¹⁴

To však klade nemalé nároky na jeho osobnostní předpoklady, morálně volní vlastnosti i odborné znalosti a dovednosti. Musí být pro děti nejen uznávanou autoritou a morálním vzorem, ale i důvěrníkem a starším přítelem. Snažit se navozovat přátelskou atmosféru, co nejvíce s nimi hovořit, naslouchat jim a zajímat se o jejich radosti i problémy. Také děti účinně motivovat, vyhledávat a nabízet jim rozmanité činnosti a inspirovat je při jejich realizaci. Podporovat jejich samostatnost a podněcovat je k tvořivosti. Odhalit jejich vnitřní potenciál a nadání, podporovat je a vhodnými aktivitami je nadále rozvíjet.

Je bezpochyby obtížné vytvořit a realizovat uměno – výchovný projekt bez potřebných odborných znalostí a dovedností. Proto se jeví jako klíčová nejen dostatečná socioprofesní, ale i umělecká a technologická připravenost vychovatelů. Ta zahrnuje například takové specifické dovednosti, jako je hra na hudební nástroj, znalost vhodných metod při nácviu písní, využívání principů tvořivé intonace, znalost rozmanitých výtvarných technik nebo orientaci v současné dětské literatuře.

Dnešní technicky zaměřená doba a snadný přístup dětí k novým informacím řadí mezi jednu z klíčových kompetencí vychovatele také počítačovou gramotnost.

Vychovatel zároveň nesmí děti k vybraným činnostem nutit. Má pouze vhodné aktivity vyhledávat, nabízet a podněcovat k jejich realizaci. K tomu mu kromě cílené motivace pomáhají i vhodně zvolené metody a formy práce. Neměl by se bát v tomto směru inovací a snažit se využívat i současné trendy v oblasti forem výchovy a vzdělávání ve volném čase. Je proto nutností, aby profesně neustrnul, ale soustavně a celoživotně se vzdělával.

¹⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina. Volný čas - pole působnosti vychovatele. In: BENDL, Stanislav a kol. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 118 - 156. ISBN 978-80-247-4248-9.

4 Projektové vyučování

„Řekni mi a já zapomenu, ukaž mi a já si zapamatuji, nech mne to dělat a já pochopím.“

Čínské lidové rčení

Předposlední kapitola teoretické části je věnována projektovému vyučování. Historii projektové výuky a jejímu využití v prostředí školní družiny.

Vhodnou metodou, jak docílit propojení uměleckých a výchovně vzdělávacích činností, se jeví metoda projektová. Tato metoda je v současnosti využívána především ve výuce. Umožňuje propojení zdánlivě nesourodých aktivit a postupů a posiluje motivaci dětí vykonávat i aktivity, které nemají jinak příliš v oblibě. Jedna ze stanovených hypotéz (viz str. 36) si klade za cíl zjistit, zda je vhodné tuto metodu využívat i v prostředí školní družiny. Zejména vzhledem k její specifické organizaci a neustálé proměně kolektivu dětí během odpoledního programu.

Výhodou projektové metody je různorodost realizačních variant hodnocení a výstupů. Učí děti mimo jiné mnoha důležitým sociálním i poznávacím dovednostem. Nutí je formulovat názory, spolupracovat, diskutovat, vyhledávat a třídit informace a v neposlední řadě i tvořit a tvořivě uvažovat.

Projektové vyučování je založené na metodě, „v níž jsou žáci vedeni k řešení komplexních problémů a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním“.¹⁵

Počátky projektové metody sahají až do přelomu 19. a 20. století, kdy se představitelé pragmatické¹⁶ a reformní pedagogiky začínají vymezovat vůči tradičnímu modelu pedagogiky herbartovské. Ten byl kritizován za přehnaný kázeňský dril a bezduché memorování probíraného učiva. Potlačována byla naopak přirozená aktivita dětí, touha po poznání a zvědavost. A právě tyto atributy byly stoupenci reformy pokládány za nejdůležitější zdroje poznání a učení. Učení se proměnilo na hledání a řešení problémů a tomu bylo uzpůsobeno i prostředí školy. Zakládaly se knihovny, laboratoře, pracovní dílny i pokusné zahrady.

¹⁵ PRŮCHA, Jan., WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998, s. 194.

¹⁶ Pragmatická pedagogika je pedagogický směr vycházející z pragmatické filozofie, která byla od konce 19. století do 50. let 20. století nejrozšířenější v USA. Vzdělávání chápe jako nástroj řešení problémů, s kterými se člověk setkává v praktickém životě. Pragmatická pedagogika ovlivnila výchovu a školu v USA a přispěla k její demokratizaci. Ve 20. a 30. letech se stala jedním z nejvlivnějších pedagogických směrů i v ostatních zemích.

Pragmatická pedagogika kladla důraz nejen na samostatnost a vlastní aktivitu žáků, ale také na jejich vzájemný vztah s okolním prostředím a propojení jejich individuálních zájmů s výchovnými záměry.

4.1 Historie projektového vyučování

Snahu o integraci učiva do větších celků a jeho přiblížení skutečnému životu můžeme zaznamenat již v díle J. A. Komenského Schola Ludus (Škola hrou). Také Pestalozziho¹⁷ genetická metoda se uplatnila ve spontánních projektech realizovaných v prvních letech 19. století.

Projektová metoda, jak ji známe dnes, má své kořeny v americké pedagogice přelomu 19. a 20. století. Jednalo se o období, kdy se vytrácel respekt k „tradiční škole“ a vznikalo tzv. hnutí progresivní výchovy. To upozorňovalo zejména na omezování vlastní aktivity žáků, nerespektování jeho zájmů, nedostatečnou podporu jeho individuálních předpokladů a vnitřní motivace. Obsah výuky podle této nové metody měl být co nejvíce přiblížen přirozeným činnostem dětí. Hlavními metodami pedagogické práce se stávaly projektové a problémové vyučování.

*„Projektové uspořádání učiva vychází z empiricky stanovených hlavních sfér společenského života (práce, sociální vztahy, životní prostředí, trávení volného času, výchova dětí aj.). Spojuje obsah vzdělání s různými oblastmi praktických činností. Vzdělávací cíle jsou formulovány jako činnosti, jichž se žáci přímo účastní. V činnostech se spojují poznávací i sociální cíle.“*¹⁸

Stoupencem a duchovním otcem této metody byl zakladatel amerického progresivismu¹⁹ John Dewey²⁰. Ten zastával názor, že dítě je komplexní bytost a mělo by být uváděno do situací přiměřených jeho věku i do těch, se kterými se setká v dospělosti. Zdůrazňoval, že škola by

¹⁷ Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827), švýcarský humanistický pedagog.

¹⁸ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999, s. 79.

¹⁹ Progresivismus je směr filozofie výchovy opírající se o pragmatickou filozofii, který staví do středu vzdělávání potřeby a zájmy dítěte a usiluje o jejich optimální rozvoj. Škola je nástrojem socializace, proto má být třída společenstvím, ve kterém žáci společně pracují na řešení problémů. Hlavní metodou práce má být projektové a problémové vyučování, užívající v zásadě vědeckou metodu práce.

²⁰ John Dewey (1859-1952) - americký psycholog, pedagog, filozof, sociální kritik a profesor na univerzitě v Chicagu a New Yorku. V roce 1896 založil v Chicagu laboratorní školu, ve které své myšlenky a metody ověřoval - dewey.pragmatism.org.

kromě cíle vzdělávat měla zohledňovat i hlediska sociální. Snažil se o reformu školy, která napomůže reformě společnosti.

Z jeho metody „learning by doing“ (učení se činností) se posléze zrodil koncept projektového vyučování. Tato metoda měla žáky přenést od postupného nabývání zkušeností a jejich následného použití v praxi až k tvorbě smysluplného díla.²¹ Dewey sám však tento termín nezavedl, to učinil až jeho následovník a spolupracovník William Heard Kilpatrick²², který uvedl jeho myšlenky, stejně jako termín projektová metoda, do praxe. Zdůrazňoval hlavně důležitost zájmu dětí a přišel s myšlenkou koncentrace učební látky v projektech. Ty se vztahovaly k životu žáků a jejich potřebám. Pomohl tak ke vzniku aktivizujícího vyučování, založeného na řešení problémů. Jedním z důležitých rysů projektu byla podle něho plánovitost a silná vůle žáka uskutečnit projektovaný záměr. Přičemž mu nešlo tolik o zvládnutí učiva z hlediska obsahu, ale hlavně o rozvoj osobnosti dítěte.

Po skončení druhé světové války došlo v USA k rozkolu mezi stoupenci projektové metody, přesto měla americká pragmatická pedagogika odezvu i v jiných zemích a uplatnila se i v našich podmínkách, zejména v pokusných a reformních školách ve dvacátých a třicátých letech 20. století, které měly za úkol ověřovat nové přístupy ke vzdělávání. Jejimi propagátory a stoupenci byli např. Václav Příhoda, Jan Uher, Stanislav Vrána a Karel Velemínský, kteří studovali v Americe přímo u J. Deweye.²³

V současnosti se po dlouhé odmlce projekty do naší školy vracejí. Souvisí to s hledáním nové podoby školy, nových metod výuky a se samostatností škol při tvorbě vzdělávacích plánů. Také s hledáním podstaty vzdělávání v době obrovského nárůstu informací, ale i se změnou jejich významu.

4.2 Projekty v současné škole

„Projekt je komplexní úkol (problém) spjatý s životní realitou, s nímž se žák identifikuje a přebírá za něj odpovědnost, aby svou teoretickou a praktickou činností dosáhl výsledného

²¹ HAVLŮJOVÁ, Han., NAJBERT, Jaroslav. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, s. 113.

²² William Heard Kilpatrick (20. 11. 1871- 13. 2. 1965) americký pedagog, původně učitel matematiky a ekonomie, později se stal profesorem a vedoucím katedry pedagogiky na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. V r. 1918 napsal první ucelenou studii o projektovém vyučování „Metoda projektu“.

²³ COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006, s. 24.

žádoucího produktu (výstupu) projektu, pro jehož obhajobu a hodnocení má argumenty, které vycházejí z nově získané zkušenosti.“²⁴

Mnozí pedagogové v současnosti považují projektové vyučování za přirozenou formu výuky a bývá jedním z prvků zařazených do koncepce školy. I základní školské dokumenty nabízejí pro uplatnění této metody dostatečný prostor. Největší důraz je zpravidla kladen hlavně na aktivní podíl žáka na vlastním vzdělávání, ale také na řešení úkolů vycházejících z přirozených životních situací.

Coufalová ve své publikaci shrnuje některé základní rysy projektu:

- *„Projekt vychází z potřeb a zájmů dítěte, umožňuje uspokojit jeho potřebu získávat nové zkušenosti, být odpovědný za svou činnost*
- *Projekt vychází z konkrétní a aktuální situace, neomezuje se na prostor školy, ale mohou se do něho zapojit i rodiče a širší okolí*
- *Projekt je interdisciplinární*
- *Projekt je především podnikem žáka*
- *Práce žáků v projektu přinese konkrétní produkt; pokud je to možné, je průběh a výsledek zdokumentován, vznikne výstup, kterým se účastníci projektu prezentují ve škole nebo mimo školu*
- *Projekt se zpravidla uskutečňuje ve skupině; sociální psychologie druhé poloviny minulého století prokázala, že učení ve skupině je významné nejen pro rozvoj osobnosti žáka, ale zvyšuje i efektivitu procesu učení*
- *Projekt spojuje školu s širším okolím, umožňuje začlenění školy do života obce nebo širší společnosti*“²⁵

Původní a hlavní myšlenka projektové výuky byla, aby se na tématu projektu a jeho tvorbě velkou měrou podíleli sami žáci. V současné školské praxi je však autorem projektů většinou pedagog. Nejdůležitějším se tedy jeví nejen volba tématu, ale rovněž samotný průběh procesu projektového vyučování, při němž žáci dosahují nejen potřebných znalostí, ale i praktických dovedností.

²⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 36.

²⁵ COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006, s. 11.

Cílem projektu tedy rozhodně není předávání ohromného množství poznatků, ale spíše snaha o komplexní utváření osobnosti žáka a to ve všech jejích rovinách. Tato metoda nerozvíjí vědomosti a dovednosti obecné, ale vede k postupnému osvojování zejména těch specifických a odborných.

Samozřejmě není možné v současných podmínkách běžné výuky využívat pouze tuto metodu, ale spojení více aktivit a podnětů do jedné zábavné formy je jednou z možností, jak dnešní žáky lépe motivovat, aktivizovat a dosáhnout jejich efektivnějšího zapojení do procesu učení.

„Projekt slučuje disciplíny vzájemně na první pohled neslučitelné. Svou šíří záběru vychovává komplexního jedince, který není úzce specializován, ani vyhraněn. Ten je však schopen najít si v projektu svou „specializaci“ či zaměření odpovídající jeho zkušenostem a dovednostem. Cestou osobní zkušenosti pak přináší změny v celkovém chápání problému.“²⁶

Je obecně známo, že si žáci obvykle lépe osvojují poznatky, které získávají v životních souvislostech, nikoli izolovaně. Proto bývají obsahem projektů podněty z vlastního života dětí a jejich blízkého okolí, které mají největší předpoklady vzbudit jejich zájem a snadno se s nimi ztotožní. Zájem žáka je totiž nejdůležitějším předpokladem úspěšnosti projektu. Prožité zkušenosti a poznatky si pak lépe uchovávají v paměti. Tímto předpokladem se také zabývá jedna ze stanovených hypotéz bakalářské práce.

Jak již bylo zmíněno, nejčastější jsou v současné pedagogické praxi projekty připravené učitelem nebo vychovatelem. I u nich lze zajistit dostatečnou míru participace žáka, ale je třeba znát dobře jeho zájmy a záliby. V této souvislosti zmiňují tvůrci projektů několik etap projektového vyučování:

1. etapa se týká motivace žáků a volby cílů. Důležité je zvolit téma. To může vycházet od žáků nebo, jak je to v současnosti běžné, od učitele. V případě dětských námětů se může jednat o nějakou dětem blízkou situaci, zajímavou činnost nebo četbu.
2. etapa je věnována plánování práce a hledání vhodných prostředků ke splnění cílů. Její nejčastější metodou je diskuse. Je vhodné si zpočátku zapisovat veškeré nápady, asociace a myšlenky, které s tématem souvisejí. Dále je třeba zvážit úskalí, která nás mohou při

²⁶ BĚLOHLÁVKOVÁ, Petra, PTÁČEK, Martin. Projektové vyučování v hudební výchově? *Hudební výchova*. 2006, 14(2), s. 30.

realizaci projektu potkat. Zvolit vhodně jeho délku, formu a výstupy. Tato etapa je velmi důležitá, neboť do značné míry ovlivňuje úspěch celého projektu.

3. etapa spočívá v samotné realizaci projektu. Ta se liší podle zvoleného tématu a obsahu. Důležitou součástí této fáze projektu je především vlastní aktivita žáků, jejich spolupráce ve skupině, proces získávání nových vědomostí, zkušeností a dovedností i jistá forma dosahování samostatnosti při řešení konkrétních problémů.

4. etapa je hodnotící. Může obsahovat kromě zhodnocení celého projektu a navržení jeho využití v praxi i sebereflexi žáků, kteří sami posuzují, nakolik se jim zadané úkoly podařily a co je potřeba do budoucna vylepšit. Mohou také navrhnout, jak řešit vzniklé problémy. Dále zde mohou být předvedeny společné výstupy z projektu, nebo individuální práce žáků. V každém případě je důležité ocenit snahu a projevenou aktivitu žáků.

4.2.1 Využití projektů v prostředí školní družiny

I v rámci plánování a realizace volnočasových aktivit v prostředí školních družin dostávají projekty stále větší prostor. Mohou mít podobu celoročního projektu, ale většinou se jedná o projekty kratší, tj. měsíční nebo týdenní. I projekty využívající pouze jednodenní časovou dotaci nejsou výjimkou. Zde se setkáváme zpravidla s různými „Družinami naruby“, případně s „Nocí ve školní družině“ nebo s projekty tematicky zaměřenými, například: „Den Země“, „Vánoční kouzlo“, „Knížka je náš kamarád“ atd.

Roční projekty nabízejí většinou členění do deseti nebo čtyř tematických bloků. Záleží na tom, zda jsou jednotlivé bloky plánovány podle měsíců nebo podle ročních období. Bývají většinou realizovány jako celoroční hra s konkrétním motivačním zaměřením. Jejich jednotlivým prvkem může být společné téma. Většinou se jedná o zvířata, proměny přírody, cestování atd. Děti během celého roku plní v rámci projektu nejrůznější úkoly, které spojuje zadané téma. Jedná se o aktivity, v nichž se prolínají všechny výchovné složky související s činností školní družiny: společenskovední, přírodovědné, estetické, pracovní, hudebně pohybové i tělovýchovné.

Projektová metoda se dnes obecně stává jakousi „módní záležitostí“, která se dobře vyjímá především ve výchovně vzdělávacích plánech činností. Ovšem je diskutabilní, zda se v mnoha případech skutečně jedná o projekty se všemi jejich atributy. Zda v nich z časových důvodů nechybí závěrečná reflexe nebo participace dětí na tvorbě projektu.

Také prostorová a materiální vybavenost družin nebývá vždy ideální a limituje vychovatelky při plánování a organizaci náročnějších projektů. Nejvýraznější bariérou, se kterou se vychovatelky v družinách při realizaci dlouhodobějších projektů mohou potýkat, je však jistá „roztříštěnost“ kolektivu dětí. Neustálá fluktuace dětí, jejich příchody a odchody na individuální zájmové kroužky organizované mimo školní družinu. Také nepravidelnost docházky do družiny může představovat problém. Děti zpravidla nemají možnost zúčastnit se všech aktivit souvisejících s projektem, a pokud tyto činnosti na sebe navazují, jsou předem handicapovány vůči ostatním. To vše jsou objektivní překážky, které se staví proti mnohdy poctivému snažení vychovatelek neomezovat činnost družiny pouze na sociální službu hlídání dětí, ale chtějí nabídnout pestrou a motivující nabídku volnočasových aktivit vedoucích k rovnoměrnému rozvoji jejich osobnosti.

4.2.2 Plánování projektu

Projekt, který má být smysluplný, musí obsahovat kromě zvoleného hlavního tématu i rozmanité způsoby a metody práce. Vhodné je propojení aktivit podporujících různorodé způsoby myšlení a možnosti řešení problémů. Děti si při něm vyzkoušejí vzájemnou spolupráci a prověří své individuální schopnosti a dovednosti. Celý projekt vždy směřujeme k výslednému cílovému výstupu.

Při vlastní přípravě projektu si musíme nejprve stanovit cíl. Tím může být například společný nebo individuální výtvor. Tento cílový výstup obsahuje získané individuální zážitky a zkušenosti, ale zároveň se do něj promítají i společné prožitky dětí. Při tvorbě projektu musíme kromě vytyčeného cíle zohlednit i věkovou skupinu dětí, pro kterou je vytvořen. Stejně důležité je posouzení časové a materiální náročnosti projektu. Měli bychom si také předem zvolit výchovně vzdělávací cíl, který poslouží jako vodítko pro volbu tématu. Druhy činností, které budou dětem nabízeny, nám pomohou upřesnit již zmiňovaný konečný výstup. Je důležité mít na zřeteli, že projekt nemá být pouhým řazením jednotlivých činností, které jsou propojeny společným tématem, ale jejich integrací. Právě v ní spočívá jeho odlišnost a pedagogická působnost. Různé metody použité při propojování činností směřují zcela záměrně ke komplexnímu rozvoji celé osobnosti dítěte. A to nejen v rovině individuální, ale i spolupracující.

Důležitou součástí projektu, jak bylo zmíněno, je mimo jiné i společný výsledek. Může jít o společný výsledný produkt vytvořený při individuální nebo skupinové práci nebo například

o dílčí výtvarné práce vzniklé během projektu. Prioritní je především spolupráce dětí, jejich aktivní podíl na konečném výstupu a prožitý pocit sounáležitosti při jeho tvorbě.

5 Estetická výchova

„Každý trhá rozkošného ovoce krásy na těch větvích, k nimž dorostl svým duchovním vzrůstem“ O. Březina

Estetika je slovo řeckého původu a rozumíme jím: *„vědní obor zabývající se otázkami krásy, podstaty umění a metodami umělecké tvorby, teorie umění.“*²⁷

V Pedagogickém slovníku je termín „estetická výchova“ definován jako: *„kultivace vztahu ke kráse a umění, rozvíjení estetického citění a schopností vnímat a oceňovat estetické hodnoty v přírodě, lidských výtvorech i v každodenním životě. Realizuje se ve škole prostřednictvím estetickovýchovných předmětů, v mimovyučovacích a zájmových činnostech a akcích školy (výchovné koncerty, exkurze, návštěvy divadelních představení, výstav, muzeí a galerií, besedy se spisovateli a umělci).“*²⁸

Estetickou výchovu tedy v současnosti vnímáme především jako pojem zahrnující všechny výchovné snahy o rozvoj estetického vnímání a vybavenost člověka k esteticky poučenému nahlížení na svět a působení v něm. Zpravidla pod ni zahrnujeme všechny tradiční výchovy k umění. Ať již se jedná o dramatickou výchovu, literární výchovu, hudební výchovu, výtvarnou výchovu, taneční výchovu nebo některé novější obory, například animační programy či určité aspekty mediální výchovy.

I v současné hudební pedagogice je kladen stále větší důraz na hudebně tvořivé činnosti rozvíjené na základech polyestetické výchovy. Dochází tak k plynulému propojování hudby s ostatními uměleckými obory (tanec, dramatické a výtvarné umění, literatura, film aj.), ale i k propojování myšlení, jednání a citění žáka v tvořivých aktivitách, při společném muzicírování, hudební improvizaci nebo elementárních kompozicích. Hudba je tak včleněna do širších životních kontextů.²⁹

V současnosti je estetická výchova na mnoha školách spíše opomíjenou „popelkou“. Mnohde je nucena ustoupit požadavkům kurikula na zařazení povinného druhého cizího jazyka do

²⁷ PETRÁČKOVÁ, Věra., KRAUS, Jiří. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia. 2000, s. 205.

²⁸ PRŮCHA, Jan., WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998, s. 70.

²⁹ DRÁBEK, Václav., *Integrativní hudební pedagogika a polyestetická výchova*. Praha: nakladatelství, 1995, s. 5.

výuky nebo ji vytlačují navýšené počty hodin českého jazyka, případně matematiky, které jsou vzhledem k výstupům požadovaných po žácích na různých stupních vzdělávání obecně považovány za důležitější. Přitom je právě estetická výchova nositelkou vlastností a hodnot, které člověka formují a kultivují, rozvíjí jeho estetickou tvořivost, emocionalitu, představivost a fantazii. Ovlivňuje jeho vnímání a vztah ke světu a hodnotám, včetně těch morálních.

V prostředí školní družiny je estetická výchova realizována zejména při zájmových činnostech a to formou hudebních, literárních, dramatických nebo výtvarných aktivit. Tyto uměno – výchovné činnosti ovšem probíhají většinou izolovaně, pouze v rámci jednoho odpoledne, neprolínají se a mají většinou jasně stanovený začátek a konec.

U činností rukodělných nebo pohybových obvykle nezaznamenáváme žádný problém. Každé dítě rádo běhá, pohybuje se nebo něco vytváří. Tyto zájmové činnosti jsou obecně dětmi přijímány kladně. Určitý pokles zájmu, patrný zejména u chlapců, můžeme pozorovat při aktivitách hudebních. Ty se v prostředí školní družiny většinou uskutečňují formou pěveckých, instrumentálních, nebo hudebně pohybových činností. Poslechové a hudebně tvořivé aktivity se zde uplatňují spíše sporadicky.

Pěvecké činnosti jsou obvykle omezeny pouze na zpěv a nácvik nových písní. Někdy bývají i instrumentálně doprovázeny. Buď píseň doprovází vychovatelka na hudební nástroj, který ovládá (to je odvozeno od jejích individuálních hudebních dovedností), nebo můžeme využít vlastní instrumentální doprovod dětí. Nejvíce oblíben je rytmický doprovod, případně hra na Orffovy nástroje nebo na tělo. Vše je uskutečňováno zpravidla formou jednoduchého ostinátního doprovodu, kterým děti reprodukovanou píseň podkládají. Snažíme se, aby byly schopné zachytit především hudební rytmus, pulzaci a metrum.

Hudebně pohybové činnosti mívají většinou podobu her se zpěvy, tanečních variací, relaxačních cvičení za doprovodu hudby nebo dramatizací obsahu písní. Zařazují se zejména při činnostech rekreačních nebo jako doprovodné zájmové aktivity. Jsou vesměs příznivě přijímány děvčaty, ale u chlapců jejich obliba klesá adekvátně s věkem.

Pravděpodobně nejvíce opomíjenou formou hudebních aktivit jsou činnosti zaměřené na podporu a rozvoj elementární dětské hudební tvořivosti. Ta podle Váňové *„tkví v přetváření známého, v nalézání jeho nových stránek, vlastností a vztahů, ve variantách na dříve vnímané a prožité hudební a životní podněty“*.³⁰

³⁰ VÁŇOVÁ, Hana. *Pěvecká tvořivost na základní škole*. Praha: SPN, 1984, s. 9.

Aktivity vyvíjené na podporu elementární dětské hudební tvořivosti mohou mít nejrůznější podob. Většinou jde o jednoduché rytmy a melodizace slov či říkadel, realizace hudebně tvořivých her, případně vymýšlení vlastního instrumentálního a rytmického doprovodu k písni. Lze předpokládat, že právě při mimoškolních zájmových aktivitách je vhodné tyto aktivity využívat, podporovat dětskou hudební tvořivost a tím nenásilně rozvíjet a upevňovat již získané intonační a rytmické dovednosti dětí. Také integrace hudebních činností do ostatních uměleckých aktivit a následné vedení dětí k hledání souvislostí mezi nimi příznivě podporuje jejich „*hudebně tvořivé myšlení*“³¹ a rozvíjí fantazii. Zároveň lze děti pomocí propojování dílčích uměleckých aktivit nenásilně přiblížit i k zájmovým činnostem, ke kterým by si jinak pravděpodobně obtížně nacházely cestu.

Integrované umění – výchovné projekty navržené a realizované v aplikační části bakalářské práce lze tedy pokládat za tvořivý proces všech zúčastněných aktérů, jehož výsledkem jsou konkrétní výstupy na základě integrace dílčích druhů umění. Jedním z cílů hudebně edukativních projektů je aktivní účast dětí přecházející až do dětské hudební kreativity, ale také podpora rozvoje jejich tvořivosti, fantazie, myšlení a emocionality.

5.1 Integrace umění – výchovných činností

V současnosti, v době neobvyklého nárůstu informací a překotného rozvoje techniky, se mimo jiné neustále zvyšují nároky i na oblast abstraktního myšlení. Lidé jsou nuceni přehodnotit své dosavadní formy poznání. Tradiční oblasti jsou vytlačovány, mění se způsob poznávání i uvažování. „*Dochází k prostupování hranic, vzájemnému prolínání zájmových sfér tradičních, již strukturovaných vědních disciplín a míšení druhů. Všechny tyto jevy mají jedno společné a to interdisciplinárnost.*“³²

Není vůbec jednoduché z pozice pedagoga v prostředí dnešní školy podporovat v dětech vlastní tvořivost, kreativitu nebo osobitý přístup. Je v ní příliš zakořeněn herbartovský systém výuky z dob Rakouska-Uherska, který se i přes veškerou snahu změnit směr současného školství zatím příliš nedaří odstranit. To, co je dnes nazýváno vzděláním, usiluje spíše

³¹ VÁŇOVÁ, Hana. *Pěvecká tvořivost na základní škole*. Praha: SPN, 1984, s. 14.

³² SPOUSTA, Vladimír. *Integrace základních druhů umění ve výchově*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 15.

o konformitu a stádnost, než o podporu jedinečnosti a vlastní tvořivosti. Důležité je hlavně získávání dovedností, znalostí a přijímání již stanovených postupů na úkor jakéhokoli tvořivého přístupu jedince. Bohužel se s tímto problémem potýkají i někteří reformní pedagogové, kteří by za příznivých okolností představovali onen žádaný „svěží proud“ v překotném toku mnoha inovačních pedagogických koncepcí. Mnozí z nich přitom ve svých snahách narážejí na nepochopení ze strany vedení školy i rodičů. Ti klasickým frontálním způsobem výuky již prošli, znají ho a bojí se, že nové metody nepřipraví dostatečně jejich děti na vyšší stupně vzdělávání.

Pochopení ale mnohdy nenalézají ani u žáků samotných. Zpravidla jsou totiž příliš pohodlní samostatně vyhledávat nové přístupy, nacházet nová, inovativní řešení problémů, hledat jejich společné znaky, třídit je a vyvozovat z nich závěry. A ty si pak také umět obhájit před ostatními. Žáci si jednoduše neumí poradit se svobodou, která je jim náhle v procesu nabývání vědomostí dána. Jsou zvyklí, že jim pedagog vyloží konkrétní učební látku, ideálně také určí termín, do kdy se ji mají naučit a následně je z ní přezkouší. Nic víc, nic méně. Jejich cílem není dozvědět se něco nového nebo získat nějakou novou dovednost a najít řešení skutečných problémů, které je v budoucnu čekají, ale žene je pouze vidina dobré známky. Jednička je jednoznačně meta nejvyšší. A tu nakonec chtějí vidět i jejich rodiče.

Přitom je žádoucí, aby výklad učební látky byl pouze dílčí součástí pedagogova působení a ne jejím hlavním cílem. Větší důraz je třeba klást na tvorbu něčeho, co je užitečné pro skutečný život a řešení problémů v něm. Následné hodnocení by pak mělo dokázat, zda je žák schopen s využitím získaných dovedností a vědomostí tyto problémy řešit. Integrace nabízí komplexní přístup k dítěti a takto by měla být i pojímána. Měla by rozvíjet osobnost dítěte v emocionální, estetické a etické oblasti a zároveň podporovat jeho přirozený kognitivní rozvoj.

Hlavně kreativita a tvořivost dětí by měla být podporována od útlého dětství i přes veškeré překážky, které jí dnešní encyklopedické pojetí vzdělávání klade. Právě vysoká míra jejich aktivní účasti, která nenásilně přechází do vlastní tvořivosti a jisté samostatnosti při rozhodování, by měla být vrcholem pedagogova snažení. S úspěchem jí lze dosahovat v umělecko výchovných aktivitách a právě pomocí integrace. Umělecko výchovné činnosti nás přímo vybízejí k tvořivé práci. Už jen svou pestrostí a nepřehlednou škálou námětů a podnětů. Pouze se musíme mít na pozoru, abychom nepropojovali za každou cenu „vše se vším“ a neomezili se tak na pouhé řazení jednotlivých aktivit vedle sebe. Bez promyšlenějšího a hlubšího propojování daných souvislostí.

I Spousta konstatuje, že „*integrační principy nemohou vycházet pouze z vnějších hledisek (z obsahových souvislostí uměno – výchovných předmětů), ale musí respektovat i aktuální požadavky na rozvoj schopností a osobnostních kvalit vychovávaného. Tyto požadavky jednoznačně řadí integraci do oblasti pedagogických kategorií*“.³³

Integrace by v každém případě neměla být násilná nebo nahodilá. Měla by být řešena postupně a hlavně v souvislosti s nabýváním vědomostí a získáváním uměleckých dovedností u dětí. To platí i u propojování hudebních činností s ostatními uměno – výchovnými aktivitami. Ať již probíhají v rámci vyučování nebo při mimoškolní činnosti, v našem případě ve školní družině. Lze předpokládat, že právě při mimoškolních aktivitách je vhodné integraci využívat. Vést děti k hledání souvislostí mezi dílčími uměleckými aktivitami. Podporovat u nich tvořivé myšlení a fantazii. Zároveň je touto formou nenásilně přibližovat k činnostem, ke kterým by si jinak obtížně hledaly cestu.

³³ SPOUSTA, Vladimír. *Integrace základních druhů umění ve výchově*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. s. 28.

II APLIKAČNÍ ČÁST

6 Výzkumné šetření

V praktické části bakalářské práce představuji tři autorské projekty vytvořené pomocí integrace uměleckých a výchovně vzdělávacích činností. Všechny byly realizovány v průběhu listopadu a prosince 2015 ve třech odděleních školní družiny při ZŠ Loděnice. Jsou cíleny na děti v mladším školním věku, které navštěvují zmiňované volnočasové zařízení. Metodické přehledy projektů poslouží jako podklad pro pedagogickou práci vychovatelkám školních družin. Předmětem mého výzkumu je ověřit, zda takto vytvořené projekty jsou vhodné do prostředí školní družiny.

V aplikační části práce pomocí vlastního pozorování a realizace projektu, řízeným rozhovorem s vychovatelkami a dětmi dále ověřuji čtyři předem stanovené hypotézy.

6.1 Stanovené pracovní hypotézy

- 1. hypotéza** – Děti zvolené téma projektu zaujalo, jednotlivé činnosti je baví a rády podobný projekt vyzkouší znovu.
- 2. hypotéza** – Děti projevují větší zájem o hudební činnosti, pokud jsou integrovány s ostatními uměleckými aktivitami.
- 3. hypotéza** – Vychovatelkám projektová metoda při práci s dětmi ve školní družině vyhovuje a budou ji i nadále využívat.
- 4. hypotéza** – Prostřednictvím prožitku založeného na propojení uměleckých a výchovně vzdělávacích aktivit jsou děti ochotnější přijímat nové znalosti a dovednosti.

6.2 Metody výzkumu

Zvolené metody průzkumu jsou řízený rozhovor s vychovatelkami a dětmi a pozorování.

Rozhovor neboli interview je jedna z nejpoužívanějších metod v pedagogickém průzkumu. Shromažďování dat je zde založeno na „*přímém dotazování, tj. na verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta*“.³⁴ Respondent je tazatelem veden ke sdělování konkrétních informací.

Řízený rozhovor je uplatněn v kontaktu s dalšími vychovatelkami realizujícími dva ze tří projektů ve svých odděleních školní družiny a uveden v závěrečné reflexi každého projektu. Po ukončení mnou realizovaného projektu jsem uskutečnila rozhovory také s dětmi, které se ho zúčastnily. Přepisy zaznamenaných rozhovorů jsou součástí příloh č. 1, 2 a 3 bakalářské práce. Vyhodnocení a shrnutí jsou uvedena v závěrech výzkumného šetření a poznatky z nich zohledňuji i v závěru práce.

*„Pozorování jako vědecko výzkumná metoda je považováno za řízené, záměrné, plánovité, cílevědomé a systematické vnímání výchovných jevů a procesů, směřujících k odhalování pedagogických zákonitostí, podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti.“*³⁵ Tuto metodu výzkumu využívám při vlastní realizaci jednoho z projektů.

Prostřednictvím výše uvedených metod budou na závěr aplikační části práce ověřeny předem stanovené hypotézy a předmět zkoumání.

6.3 Školní družina při ZŠ v Loděnici

V této kapitole praktické části představuji školní družinu, v níž budou navržené projekty realizovány. Jedná se o školní družinu při ZŠ Loděnice, kde pracuji již čtvrtým rokem jako vychovatelka.

Při ZŠ Loděnice v současné době zabezpečuje výchovu mimo vyučování šest oddělení školní družiny a dvě oddělení školního klubu. Všechna oddělení vedou kvalifikované vychovatelky. Provozní doba školní družiny je rozdělena na dvě části.

³⁴ SKALKOVÁ, J. aj. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha: SPN, 1983, s. 92

³⁵ VÁŇOVÁ, Hana, SKOPAL, Jiří. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice: vysokoškolská učebnice*. Praha: Karolinum, 2002. s. 30

Ranní družinu tvoří pouze jedno sběrné oddělení a je společné pro všechny věkové kategorie dětí. Provoz začíná v 6:30 a končí v 7:30. Děti se při ní věnují hlavně klidovým a odpočinkovým činnostem.

Odpolední družina a školní klub začínají v 11:30 a končí v 17:00. Zde jsou děti již rozděleny podle věku a rozmístěny do jednotlivých oddělení.

Pro družinu není ve škole vyčleněn samostatný prostor. Jednotlivá oddělení se nacházejí ve školních třídách, kde je odpočinková a herní zóna zajištěna prostorem s kobercem.

6.3.1 ŠVP školní družiny a školního klubu při ZŠ v Loděnici

Při tvorbě projektů jsem zohlednila i klíčové kompetence a cíle výchovy, které má školní družina při ZŠ Loděnice uvedeny ve svém programu. Jeho cílem je připravit dítě pro život v současné společnosti a prostřednictvím volnočasových aktivit ho vybavit potřebnými vědomostmi, dovednostmi a postoji.

Cíle výchovy ve školní družině a školním klubu:

- Rozvíjí dítě v dovednostech a vědomostech potřebných k životu ve společnosti
- Umožňuje dítěti najít si své místo ve skupině
- Napomáhá formování životních postojů a posiluje osobnost dítěte
- Zabezpečuje odpočinek, relaxaci a aktivní využití volného času
- Má důležitou roli v prevenci negativních sociálních jevů
- Spolupracuje s rodinou

Děti zde mají možnost regenerovat síly, rozvíjet tvořivost, posilovat sebevědomí, prožít radost, projevit aktivitu, procvičovat učivo a být součástí kolektivu.

Program činností školní družiny a školního klubu je rozdělen do deseti tematických plánů. Umožňuje každé vychovatelce zařazovat do nich konkrétní aktivity dle svého uvážení podle aktuálního složení kolektivu, počtu dětí a jejich individuálních potřeb. Cílem těchto plánů je osvojení a rozvoj klíčových kompetencí zmiňovaných již v teoretické části práce.

7 Projekty

V této kapitole představuji tři autorské projekty. Jsou vytvořeny pomocí integrace uměleckých a výchovně vzdělávacích aktivit a budu ověřovat vhodnost jejich zařazení do programu činností školní družiny. Kromě tématu propojujícího celý projekt jsem v nich popsala jednotlivé činnosti i s vhodnou motivací, organizací a potřebnými pomůckami. Na začátku projektů jsem stanovila použité metody a formy práce i klíčové kompetence, které má konkrétní projekt rozvíjet. Tvoří tak metodický materiál sloužící jako podklad pro výchovně vzdělávací práci vychovatelek školní družiny.

7.1 Přípravná fáze projektů

Vlastní proces tvorby projektů probíhal v září a říjnu 2015. Nejprve jsem si stanovila téma, které všechny činnosti propojuje. Při volbě tématu jsem zohlednila obsah výuky pro daný ročník a vytyčila cíle projektů a jednotlivé klíčové kompetence, které mají pomoci rozvíjet. V potaz jsem brala nejen věkové zvláštnosti dětí, pro které je určen, ale i úroveň dosažených schopností a dovedností. Všechny projekty jsou zaměřené na integraci výchovně vzdělávacích a uměleckých činností. Konkrétně se jedná o propojení hudební výchovy, výtvarné výchovy, literární výchovy, dramatické výchovy a pohybové výchovy s poznatky ze vzdělávacích oblastí Člověk a jeho svět a Umění a kultura. Každý z projektů je zaměřen na jinou věkovou kategorii a má určené téma, které všechny činnosti propojuje.

Projekty byly realizovány ve třech odděleních školní družiny při ZŠ Loděnice. Projekt „Máme rádi dějiny naší České krajiny“ realizuji já, pro další dva projekty „Naše cesta za zvířátky do hudby i do pohádky“ a „Cestou, cestou, cestičkou naší českou zemičkou“ jsem vybrala dvě vychovatelky, jejichž hudební schopnosti a dovednosti umožňují adekvátní realizaci projektů. Vychovatelka Marika má za sebou mimo jiné i tříleté vzdělání na hudební konzervatoři. Ovládá hru na několik hudebních nástrojů. V současnosti kromě pozice vychovatelky školní družiny vyučuje hudební výchovu v některých třídách na 1. i 2. stupni ZŠ a vede velmi úspěšně několik let školní sbor. Také hudební vzdělání vychovatelky Michaely lze v této profesi považovat za nadstandartní. Nejen, že hraje na několik hudebních nástrojů, ale zároveň působí jako umělecká ředitelka místního zájmového zařízení věnujícího se mimo jiné i rozmanitým hudebním kroužkům a aktivitám. Časová dotace projektů byla plánována na tři až čtyři týdny, ale nebyla stanovena striktně. Vychovatelky si je mohly dle uvážení a momentální atmosféry v družině prodloužit nebo případně některé z aktivit zkrátit nebo rozdělit do více dnů.

Před uskutečněním projektů jsem se sešla s oběma kolegyněmi, které s realizací souhlasily. Vysvětlila jsem jim podstatu a hlavní myšlenku projektů a seznámila je s jejich obsahem. Také jsem je upozornila, na co se mají při jednotlivých činnostech zaměřit a co pozorovat. Požádala jsem je, aby si výsledky svého pozorování pokud možno zaznamenávaly. To jim umožní lépe si utřídit získané informace, na které budou v závěrečném rozhovoru dotazovány. Upozornila jsem je, že názvy jednotlivých projektů jsou zveršovány záměrně. Lze z nich vytvořit jednoduchý popěvek, který si s dětmi na úvod každého projektového bloku zazpívají. Pro větší efekt mohou jednoduchou melodickou linku podložit harmonickým doprovodem na hudební nástroj, který ovládají. Přirozeně tak děti uvedou do činností souvisejících s projektem. Jedné z vychovatelek jsem zároveň předala propagační materiály o vybraných krajích ČR získané z příslušných informačních center Krajských úřadů. Tyto prospekty děti použijí při pracovních činnostech v projektu zaměřeném na poznávání České republiky.

Požádala jsem je, aby před započítím projektů děti nejprve stručně seznámily s jejich obsahem a tématy. Dále aby pomocí rozhovorů zjistily, jaká je úroveň jejich vědomostí vzhledem k zaměření projektu. Zkvalitnění znalostí po ukončení projektů předpokládá jedna ze stanovených pracovních hypotéz. Zároveň je důležité, aby vychovatelky při činnostech, které se vztahují k získávání nových informací, případně jejich ověřování, neustále dětem připomínaly, že jejich účast na aktivitách je dobrovolná a že se nejedná o práci hodnocenou známkou, ale bude kladně posuzována již snaha a každá nová myšlenka nebo poznatek.

7.1.1 Návrh projektů

Realizace: školní družina při ZŠ Loděnice

Typ projektů:

- podle navrhovatele: uměle připravené
- podle délky: dlouhodobé
- podle účelu: směřující k získávání dovedností a znalostí
- podle prostředí: školní
- podle počtu zúčastněných: společné

Tabulka 1: Návrh projektů

	1. projekt	2. projekt	3. projekt
Počet žáků	29	28	30
Věková kategorie	2. třída	3. a 4. třída	4. a 5. třída
Časový rámec	3 – 4 týdny		
Motivace	Četba, rozhovory, projekce na interaktivní tabuli		
Metody a formy výuky	Metoda slovní: rozhovory, vysvětlování, četba, práce s textem		
	Metoda názorně - demonstrační: předvádění, přímé a nepřímé pozorování		
	Metoda praktická: vytváření dovedností, produkční metoda		
	Formy výuky: hromadná, skupinová, samostatná práce dětí		
Posilované a rozvíjené kompetence	1. k učení, 2. k řešení problémů, 3. komunikativní, 4. sociální a personální, 5. občanské, 6. pracovní, 7. kompetence k naplnění volného času (pro přehlednost jsou v popisu činností dále uváděny pouze čísla)		
Klíčová slova	Školní družina, integrace uměleckých a výchovně vzdělávacích činností, volnočasové aktivity, mladší školní věk		

7.2 První projekt

NAŠE CESTA ZA ZVÍŘÁTKY DO HUDBY I DO POHÁDKY

Téma: Zvířata kolem nás

Doporučený věk dětí: 2. třída ZŠ (7, 8 let)

Integrace: Prvouka, hudební, výtvarná, pracovní a literární výchova

Oblast vzdělání: Člověk a jeho svět a Umění a kultura

Rozvíjené kompetence: 1,2,3,4,6,(7)

Cíl projektu: Propojením uměleckých a výchovně vzdělávacích aktivit upevnit u dětí dovednost aktivně poslouchat hudební ukázky a vnímat užité hudebně výrazové prostředky, upevňovat jejich rytmické cítění a především prostřednictvím hudebních her probouzet v dětech vlastní hudební tvořivost. Kultivovat a rozvíjet estetické cítění a vlastní prožitek z hudby. Pomocí hudebně pohybové improvizace rozvíjet prostorovou koordinaci a pohybovou paměť.

Dílčí cíle:

- Hudební výchova: v hudební oblasti se zaměříme na hudební hry podporující hudební tvořivost dětí a aktivní poslech vybraných hudebních ukázek. Naučíme se některé písničky, které se hodí k tématu zvířat a doprovodíme je pomocí hry na tělo a dalších melodických a rytmických nástrojů Orffova instrumentáře.
- Výtvarná a pracovní výchova: v oblasti výtvarné se zaměříme na rozvoj jemné motoriky a budeme se věnovat několika výtvarným technikám. Přiblížíme dětem kombinované výtvarné techniky, techniky frotáže, koláže, suchého pastelu a foukané tuže. Také si vyzkouší práci s keramickou hlinou. V rámci pracovních činností vytvoříme z dostupných materiálů jednoduché hudební nástroje a „hudební pexeso“.
- Literární výchova: v této oblasti se zaměříme hlavně na rozvoj řečových dovedností a paměti. Budeme pracovat hlavně se dvěma literárními útvary – pohádkou a básní.

Časová dotace: 3 týdny

Výchovné metody

- Slovní: vysvětlování, rozhovor, četba, práce s literárním textem
- Názorně – demonstrační: předvádění a pozorování, poslech hudebních ukázek
- Praktická: hra, zpěv, hudebně pohybové aktivity, rytmizace, výtvarné a pracovní aktivity

Organizační formy práce: Hromadná, skupinová, individuální práce dětí

Výstupy: Hudební ilustrace, zvukové etudy, naučené básně a písně, výtvarné práce dětí, vyrobené hudební nástroje, hudební pexeso a karnevalové masky zvířat

7.2.1 Realizace projektu

1. týden

1. den

Činnosti:

- Hudební hra „Probouzení oušek“

Pomůcky: Různé předměty vydávající zvuk (klíče, igelitový sáček, poklice, zmuchlaný papír, triangel, chřestidla, tibetské mísy, drhlo, dešťová hůl, lžíce...)

Organizace hry: Děti sedí v kruhu na zemi otočeny čelem do středu kruhu. Všechny předměty jsou shromážděny uprostřed kruhu a zakryty plachtou.

Motivace: „Copak je pod plachtou asi schováno?“ (Děti hádají, co může být pod plachtou ukryto).

Popis činnosti: Děti se otočí zády ke kruhu a vychovatelka vybere některé předměty a předvede jejich zvuk. Děti zvuky identifikují.

Metodický pokyn: Je dobré začít zvukově výraznějšími a lépe rozeznatelnými předměty a postupně náročnost rozpoznávání zvyšovat. Dětem vysvětlíme, že vše kolem nás vydává nějaké zvuky. Některé zvuky mají určitou výšku a ty nazýváme tóny. Ty, co žádnou výšku nemají, nazýváme hluky. Vychovatelka dává příležitost i dětem, které nejsou aktivní a vhodně zvolenými otázkami se snaží je do hry zapojit. „Co myslíš, že tento zvuk vydává? Připomíná ti to něco? K čemu bys zvuk přirovnal? Při jaké příležitosti se s ním můžeme setkat?“

Poté se děti otočí a ještě jednou si všechny zvuky zopakujeme. Každé dítě si vybere svůj předmět a zkouší ho rozezvučet.

- Hudební hra „Na ručáře“

Motivace: Nejprve si povídáme o povolání ručáře (ve filmu či v divadle).

Pak následuje další motivace: „Představte si zvuky jako barvy na malířské paletě. Každý zvuk by se dal přirovnat k jedné barvě. Obrázek sice můžete namalovat pouze jednou barvou, ale kdyby všechny vaše obrázky byly například jenom modré, byly by nudné. Když ale smícháte více barev dohromady, vznikne už mnohem zajímavější obraz. A přesně o to se teď pokusíme. Budeme pomocí různých kombinací tónů a hluků malovat jakési „zvukové obrázky“. Díky těmto kombinacím se dá vytvořit celá zvuková plocha (naš barevný obraz), která již může připomínat hudbu, ale hlavně její pomocí můžeme vyjádřit určitou náladu, situaci, dokonce celý příběh.“

Popis činnosti: Vychovatelka s pomocí dvou dětí a díky kombinaci více zvuků vytváří různé zvukomalebné situace. Děti hádají, co jim to připomíná.

- *Bouřka* – šustění igelitovým pytlíkem + dešťová hůl + plech + činely
- *Jízda vozu taženého koňmi* – skořápky od kokosových ořechů + vrzání kliky
- *Klapot mlýnského kola v řece* – dřívka + šplouchání vody v nádobě + vrzání kliky či staré petlice od skříně...

- *Noční les* – kazoo, šustění igelitového pytle, houkání sovy – děti ztvárňují zvuk ústy, praskání větví – děti lámou donesené větvičky...
- *Jarní ráno* – zvuk vodního ptáčka, šumění stromů – děti ševelí, kohout – zvuk dělají děti...
- *Kočka na plechové střeše* – děti mňoukají, prskají, prolamují plech (chůze kočky na střeše), škrábou drátem na plech (kočka brousí drápky)

Poté si děti ve skupinkách losují zadání jejich hudební ilustrace a pomocí dostupných rekvizit, hry na tělo a zvuků, které samy vydávají, se pokusí o jejich hudební ztvárnění.

- „Zvukové pexeso“ + originální doprovodné ozvučné a rytmické nástroje

Pomůcky: Obaly z Kinder vajíček, rýže, mák, fazolky, čočka, kuličky z alobalu, korálky atd. Důležité je, aby jednotlivé náplně vajíček byly různě velké a měly tedy odlišný zvuk.

Popis činnosti: Část dětí naplňuje prázdné obaly od Kinder vajíček (vždy po dvou) různými náplněmi (rýží, fazolemi, pískem atd.) a vytvářejí tak dvě zvukově shodná chrastítka tzv. „Zvukové pexeso“.

Další děti vyrábějí z donesených věcí (dle seznamu vychovatelky i podle vlastního nápadu) originální doprovodné nástroje.

Metodický pokyn: Rozmanité a originální ozvučné předměty představují v hudebních činnostech u dětí v mladším školním věku významnou roli. Nejen, že si je mohou samy vytvořit, ale především manipulace s nimi dětem umožňuje rozvíjet vlastní rytmickou i zvukovou tvořivost, a tím u nich podporovat rozvoj jemné motoriky.

Jedná se o různá chrastidla nebo plechové a umělohmotné nádoby, které se rozezvučí drnkáním na gumičku nataženou přes dutinu, pláty plechů, papírové archy, případně mikrotenové sáčky. To vše představuje vhodný zdroj zvuků.

Příklady vyráběných nástrojů

- *kelímek od jogurtu, nebo plechová krabička od sardinek* – nejrozumnější plechové a umělohmotné nádoby, z obou stran naříznuté a přetažené gumičkou, které se rozezvučí drnkáním.

- *famfrnoch* – opět kelímek od jogurtu – děti proděraví dno, provléknou provázek a na obou koncích zabezpečí proti provlečení korálkem. Taháním provázku z jedné strany na druhou nástroj vydává typický zvuk.

- *různé typy chrastidel (liftů)* – chrastidla s dutinou naplníme rozmanitými přírodními, vodou nebo například korálky.

Popis činnosti: naplníme ruličky od toaletního papíru stejnými plodinami již použitými na pexeso, na obou koncích zaslepíme a přelepíme izolepou. Tato chrastítka mohou děti dle fantazie omalovat (temperami nebo voskovkami).

Stejný postup lze aplikovat i na PET lahve, nebo rozličné typy plechovek. Ty je možné polepit samolepicími barevnými papíry a naplnit opět různými plodinami, korálky nebo knoflíky.

Další náměty na netradiční hudební nástroje, které představují vhodný zdroj zvuků, nalezneme v knize *Hudební nástroje jinak*.³⁶

2. den

Činnosti:

- Hudebně pohybová hra: „Na semínka“

Časová dotace: 5 minut

Motivace: „Představte si, že jste malinké semínko, zasazené v zemi. Nejprve je zima a semínko v zemi spinká.“ (Děti jsou schoulené v klubíčku na zemi.) „Poté se sluníčko probouzí, ohřívá zemi a semínko se zvolna začíná probouzet.“ (Děti naznačují protahováním se a zíváním probouzení semínka.) „Pak už sluníčko pálí, jaro je v plném proudu a semínko se snaží prorazit hlínu a natáhnout své výhonky ke sluníčku, mění se v kytičku.“ (Děti natahují ruce a předvádějí růst květiny.) „A už je léto, sluníčko hřeje a my jsme kytičky a vzhlížíme ke sluníčku.“ (Děti stojí na špičkách, ruce vzpažené a snaží se dosáhnout ke sluníčku.)

Popis činnosti: Vychovatelka dětem vysvětlí průběh hry a také co budou svým pohybem vyjadřovat. Způsob ztvárnění ale nechá na nich, aby podpořila jejich přirozenou tvořivost. Celou činnost provází improvizační hrou na klavír znázorňující růst semínka. Využívá různé

³⁶ COUFALOVÁ, Gabriela., MEDEK, Ivo., SYNEK, Jaromír. *Hudební nástroje jinak: netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013, s. 64-66.

hudební prostředky, aby vyjádřila růst semínka a jeho proměnu v květinu (odlišnou dynamikou, tempem, postupem od hlubokých k vyšším tónům). Děti mají zavřené oči, vnímají hudbu, reagují na ni pohybem celého těla a snaží se vnímat sdělnost hudebního jazyka.

- Promítání několika vybraných výtvarných děl

Popis činnosti: Na interaktivní tabuli promítneme dětem předem vybrané ukázky výtvarných děl. Ukázka by měla být rozmanitá a obsahovat jak díla abstraktního moderního umění, tak ukázky impresionistických malířů nebo starých holandských mistrů.

Motivace: „ Jsou obrazy, na nichž jsou naneseny pouze barvy a jsou krásné a každý si pod nimi představí něco jiného a na každého nějak jinak působí. Některé obrazy jsou již konkrétní – ztvárňují určitou krajinu, květiny, tváře lidí, zvířata. Mají tedy konkrétní tvar a my je vnímáme tak, jak je viděl a chtěl zachytit sám malíř. Včera jsme se pokoušeli nejprve o rozmanité zvuky, hluky, které představují jednotlivé barvy na malířově paletě. Poté jsme začali jednotlivé zvuky míchat dohromady a vytvářet barevné zvukové kombinace a dnes si ukážeme, že lze pomocí zvuků vyprávět příběh. Použijeme k tomu nejen barvu – zvuk, ale i tvar – melodii.“

S dětmi promítané obrazy krátce rozebereme. Zda jde o realistické ztvárnění skutečnosti nebo o abstraktní obrazy a jaké pocity v nás jednotlivé obrazy vyvolávají.

- Hra na „hudební vypravěče“

Cíl: Probouzení vlastní hudební tvořivosti, hudební improvizace

Pomůcky: Orffovy nástroje, nástroje vlastní výroby z předchozí činnosti

Motivace: „Představte si děti, že jste spisovatelé. Chcete ostatním vyprávět nějaký příběh. Na počátku příběhu je dobré si zvolit hlavního hrdinu a ostatní postavy, které ho obklopují. Také musíme vymyšlené postavy čtenářům správně popsat, aby si je dovedli představit. Pomůže nám, když si budeme klást otázky a nacházet na ně odpovědi. Kdo bude hlavní postavou našeho vyprávění? Jaký je? Jaký je jeho vzhled, vlastnosti? S kým se hrdina setká? A ten je jaký? Popiš, jak vypadá, jeho vzhled? Jak se chová? Kde se setkají? Kdy? Co spolu prožijí? Jak se při tom cítí? Mají nějaký problém, nebo jim to, co dělají, působí radost?“

Popis činnosti: Děti si ve skupinkách pomocí skládačky z papíru vymyslí vlastní příběh. Osu příběhu nastíní vychovatelka pomocí otázek na tabuli. Děti píší jednotlivé odpovědi, aniž by viděly předchozí odpovědi spolužáků. Na závěr si každý příběh přečteme a děti si rozdají

„role“. Jedno z dětí bude vypravěč, dva budou ztvárňovat pomocí hudebních nástrojů hlavní postavy a ostatní budou „ruchaři“. Nyní se pokusí vytvořený příběh převést do hudebního tvaru za pomoci vypravěče, doprovodu nástrojů (každá postava má svůj jednoduchý hudební motiv), hluků a zvuků dotvářejících atmosféru a hry na tělo. Náměty na podobné aktivity získáme v knize Jaroslava Herdena *Hudební hodinky pro táty a maminky; nejen o hudební výchově*.³⁷

3. den

- Hudební pohádka *Pěť a vlk*

První ukázkou poslechových činností je hudební pohádka *Pěť a vlk*. Nejprve dětem na interaktivní tabuli promítneme její filmové zpracování.³⁸ Tuto hudební pohádku psal autor S. Prokofjev již s konkrétním záměrem naučit děti rozeznávat při jejím poslechu barvy několika vybraných hudebních nástrojů.

Metodický pokyn: Každá postava je v pohádce charakterizována svým příznačným hudebním motivem, svěřeným vždy jednomu nástroji. Všechny nástroje, které v díle figurují, si s dětmi prohlédneme (pomocí obrázků, případně reálných hudebních nástrojů) a o každém z nich si něco málo povíme.

Jako příklad můžeme uvést lesní roh, který slouží v současnosti mimo jiné i v myslivosti při slavnostním zahajování a ukončování honů a štvanic zvěře. Má specifický tvar, který vznikl z tvaru rohu používaného v minulosti při lovech atd.

Společně si přiřadíme jednotlivé nástroje k postavám v příběhu. Vychovatelka znovu celý příběh přečte z knihy *Balet nás baví* nebo svými slovy převypráví.³⁹

Dětem zdůrazníme, že stejně jako se ony setkávají s příběhy v knížkách, v televizi, či filmu i hudba umí malovat příběhy. Může také, jak už jsme sami zkoušeli, navozovat určitou náladu nebo pocit.

³⁷ HERDEN, Jaroslav. *Hudební hodinky pro táty a maminky; nejen o hudební výchově v rodině*. Praha: Rodiče, 2004. s. 20-34.

³⁸ Česká televize: *Pěť a vlk*. www.ceskatelevize.cz [online]. 2016 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11198556134-peta-a-vlk>

³⁹ NOVOTNÁ, Anna. *Balet nás baví*: [první kniha o baletu pro děti i rodiče]. Praha: Práh, 2010, s. 26.

- Poslech symfonické pohádky *Péťa a vlk* (část 1-7)

Úkol k poslechu: V průběhu hudební ukázky děti zvedají kartičky s nástroji, o kterých si myslí, že právě hrají.

Po ukončení poslechu následuje reflexe celé činnosti. Rozhovor o tom, jak se jim hudební dílo líbilo, zda pro ně bylo těžké rozeznávat jednotlivé nástroje, zda jim hudební motivy evokovaly již známý děj příběhu a zda se podařilo vystihnout charaktery jednotlivých postav.

4. den

V několika větách si s dětmi připomeneme včerejší poslech a všechny doprovodné činnosti.

Motivace: Rozhovor s dětmi. Povídáme si s nimi, zda již byly někdy na koncertu nebo ho například viděly v televizi. Případně jakou hudbu, zpěváky, hudební skupiny mají rády a jakou doma poslouchají rodiče, prarodiče, sourozenci atd.

Následně představíme dětem několik dalších hudebních nástrojů, se kterými se mohou při poslechu hudby setkat (housle, viola, kontrabas, klavír, kytara, činely, buben aj.).

Při prezentaci využijeme DVD *Interaktivní hudební výchova*.⁴⁰ Některé vybrané nástroje předvedeme dětem i ve skutečnosti a necháme je, aby si je mohly osahat a zkusit na ně „zahrát“.

- Báseň Medvídek dareba

Je to báseň o hudebních nástrojích. Tu se mohou děti naučit nebo ji vychovatelka pouze přečte a děti pohyby naznačují hru na jmenované hudební nástroje.

Méd'a dareba

„Na housličky fidli, fidli,

rozlámá nám medvěd židli.

Na basičku brum, brum, brum,

otřásal se celý dům.

Na trumpetku tradá, tradá,

namohl si při tom záda.

Na cimbálek bim, bam, bim,

⁴⁰ Interaktivní hudební výchova, DVD-ROM+CD s.r.o. Olomouc: euroDIDACT. 2011

hned tě, Míšo, polapím.

Na klarinet titi, riti,

chceš se, šelmo, vyhnout síti?

Na bubínek bum, bum, bum!

jdi si k ledním medvědům.“

Doprovodná hra: pexeso s hudebními nástroji

- Dokončení poslechu hudební pohádky *Péťa a vlk*

Úkol k poslechu: Děti dostanou pracovní listy, na kterých přilepují obrázky hudebních nástrojů do políček s jejich názvy nebo dopíší název nástroje k vytištěnému obrázku.

5. den

Motivace: V několika větách shrneme průběh včerejší činnosti.

Následuje znovu celý poslech symfonické pohádky, během kterého se děti věnují výtvarné činnosti.

- Výtvarná aktivita

Děti mají za úkol ztvárnit kočku, jedno ze zvířat z předchozí pohádky.

Popis činnosti: Děti si nejprve z barevného papíru vytrhají obrys sedící kočky. Pozadí kočky vytvoří zapouštěním anilínových barev do ještě mokrého podkladu. Tam, kde jim barvy po zaschnutí vytvořily barevná kola, je doplní suchými pastely, aby výsledný efekt připomínal klubko vlny. Vytrhanou kočku nalepí na připravené pozadí a dozdobí kousky barevného papíru (ukázka viz příloha č. 4).

Výtvarná technika: Kombinovaná technika, trhaná a stříhaná koláž, zapouštění anilínových barev do mokrého podkladu a kresba suchým pastelem

Pomůcky: Čtvrťka A2, balicí papír, barevné papíry, anilínové barvy, štětce, lepidlo, suché pastely

Celý týden zakončíme závěrečnou reflexí a vytvoříme výstavu z vytvořených výtvarných prací.

2. týden

1. den

Tento týdenní blok projektu je celý věnován vodní říši.

Motivace: Povídání si s dětmi o tom, jaké ryby a vodní živočichy znají. Jestli vědí, kteří žijí u nás a kteří v moři nebo oceánu.

- Četba pohádky z knihy Zory Jandové *Ryba z Havaje*⁴¹
- Poslech vybraných písní z přiloženého CD

Nejznámější píseň *Humu- humu- nuku- nuku- a- pua- a* se s dětmi naučíme.

Pomůcky: Kniha a přiložené CD s písněmi

Následně si píseň zazpíváme, doprovodíme Orffovými nástroji.

Můžeme přidat i pohybovou improvizace ve formě jednoduchého tance v havajském stylu.

2. den

Motivace: Vyprávíme si s dětmi, kdo všechno žije v moři, jaké rostliny a živočichy tam můžeme potkat. Jestli už byly někdy u moře a mají z daného prostředí konkrétní zážitky.

- Zopakujeme píseň *Ryba z Havaje*, kterou se děti včera naučily, případně ji opět doprovodíme Orffovými nástroji a improvizovaným tanečním doprovodem
- Dokument o podmořském světě

Popis činnosti: Na interaktivní tabuli dětem promítneme dvanáctiminutový dokument o podmořském životě.⁴²

- Výtvarná činnost

Děti vytvoří z keramické hlíny rybu z Havaje.

Použitá technika: Práce s keramickou hlínou

Pomůcky: Keramická hlína, vykrajovátko a tiskátka, glazury, odstřížky látek, krajek, juty atd.

⁴¹ JANDOVÁ, Zora. *Ryba z Havaje, aneb, Humu-humu-nuku-nuku-apua-a: písničky o zvířatech, které, doufáme, potěší děti a nenaštvou rodiče*. Praha: Mladá fronta, 2007

⁴² YouTube: Podmořský svět. *Www.youtube.com* [online]. 2014 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: [//www.youtube.com/watch?v=oeCaVQarub0](http://www.youtube.com/watch?v=oeCaVQarub0)

Na závěr proběhne závěrečná reflexe celé činnosti a výstava ryb ve třídě nebo na chodbě školy. (ukázka ryb viz příloha č. 4)

3. den

Následující tři dny se námětově vztahují ke knize autora a výtvarníka Petra Nikla *Pohádka o Rybitince* a jejímu doprovodnému CD.⁴³

Metodický pokyn: Kniha je metaforickým příběhem plným humoru. Jedná se o poetickou pohádku známého výtvarníka Petra Nikla, doprovázenou barevnými mezzotintovými ilustracemi. Jeho vyprávění má silný poetický náboj a je plné pohybu, barevnosti a roztodivných ryb. Všechny společně žijí v Obřím moři. Autor umožňuje slyšet z něj zvuky a šumy, jak je asi u takového moře zapotřebí.

Motivace: Nejprve si přečteme část příběhu o rybě Rybitince a s dětmi shrneme, o čem příběh pojednává. Tedy o malé rybičce a její dobrodružné cestě Obřím mořem, při které se setkává s mnoha jeho zajímavými a velmi zvláštními obyvateli.

- Vlastní příběh

Děti si vymyslí vlastní pokračování příběhu, co ještě mohla asi Rybitinka na své pouti Obřím mořem zažít.

- Hudebně pohybová hra k příběhu

Popis činnosti: Děti se pokusí pomocí pohybů, zvuků, hluků a tónů navodit atmosféru oceánu a příběh hudebně ztvárnit.

Organizace činnosti: Děti rozdělíme do několika skupin. Část dětí představuje Obří moře. Ztvárňuje pohybem rukou a celého těla mořské vlny a zároveň své pohyby doprovází zvuky moře – ševlením, hučením atd. Dynamika zvuku se mění v souvislosti s velikostí a intenzitou „vln“.

Další skupinka celou aktivitu zvukově dotváří pomocí dostupných rekvizit asociujících zvuky moře a současně hrou na tělo. Šustí mikrotenovými sáčky, šustí rukama, bublají brčky do vody, přelévají vodu, třesou plechem, využívají dešťovou hůl, dupou. Opět vše v dynamice podle akcelerace vln.

⁴³ NIKL, Petr. *Pohádka o Rybitince*. Praha: Meander, 2001.

Poslední skupinka dětí pomocí Orffových a jiných nástrojů ztvárňují jednotlivé obyvatele oceánu. Drobná Rybitinka – triangel, jiná ryba – africký bubínek, mořský koník – zvonkohra, velká ryba – činel, buben apod.

Několikrát si zkusíme, jak mohou vypadat proměny Obřího moře v našem podání. Děti předvádí moře klidné, tiché nebo naopak rozbouřené, až běsnící.

Vychovatelka zastává roli vypravěče a dirigenta. Pomáhá dětem měnit intenzitu zvuků vlastním dirigováním (od malých pohybů rukama až k velkým rozmáchlým gestům).

Do zvuků „moře“ zároveň celý příběh vypráví.

4. a 5. den

Motivace: Vychovatelka na začátku projektového bloku dočte dětem příběh z knihy *Pohádka o Rybitince*. Následuje společná diskuze o tom, zda a nakolik se dětmi vymyšlené příběhy přiblížily autorově verzi a který z nich je nejvíce upoutal.

- Poslech ukázek z CD přiloženého ke knize *Pohádka o Rybitince* vztahujících se k hudební činnosti

Popis činnosti: Některé verše, které autor na CD uvádí, zkusíme s dětmi sami hlasově modulovat.

- Nejprve děti slyšený verš odříkají a rytmezují
- Poté ten samý verš šeptají a opět rytmezují
- Nakonec verš už pouze rytmezují beze slov
- Nácvič písničky

Následně se jednu z písní naučíme

- Výtvarná aktivita

Popis činnosti: Děti ve skupinkách vytvoří kombinovanou technikou stříhané, trhané koláže a asambláže 3D model Obřího moře. Nakreslí nejružnější mořské živočichy a rostliny, vybarví je vodovými či temperovými barvami a vystříhnou je. Některé živočichy pouze vytrhají z barevného papíru. Z kartonové krabice vytvoří základ pro „moře v průřezu“. Dno a boční stěny vymalují temperami. Jednotlivé živočichy zavěsí pomocí nití do prostoru, nebo nalepí na dno moře. To následně natrou lepidlem a nalepí na ně písek a mušle (zhotovené modely - fotografie viz příloha č. 4).

- Pomůcky: Kartonová krabice, lepidlo, písek, mušle, čtvrtky, barevné papíry, temperové barvy, štětce, jehla, nitě, a nůžky
- Výtvarná technika: Kombinovaná technika – stříhaná, trhaná koláž a asambláž

3. týden

1. den

Tento týden bude věnován zvířatům obecně. Naučíme se několik písni s touto tematikou a také se budeme věnovat dalšímu hudebnímu poslechu. Konkrétně hudební suitě *Karneval zvířat* od francouzského skladatele Camilla Saint-Saëns.⁴⁴

Motivace: „Jistě jste děti už někdy byly v ZOO. Jaká zvířata jste tam měly možnost vidět? Všimly jste si určitě, jak vypadají, ale uměly byste popsat nebo předvést, co dělají a jak se chovají? Jakými vlastnostmi byste je charakterizovaly?“

Následuje povídání o jednotlivých zvířatech, jejich vzhledu a typických vlastnostech, které jsou jim lidmi přisuzovány.

- Hra Zvířecí pexeso

Popis činnosti: Děti si losují lístečky s názvy zvířat. Poté chodí po třídě a vydávají zvuky typické pro vylosované zvíře a zároveň se snaží podle sluchu nalézt svého partnera ze stejného druhu a vytvořit s ním dvojici.

Obměna: Můžeme se předem domluvit na náladě reprodukovanych zvířat a děti se pomocí vydávaných zvuků snaží vyjádřit náladu a pocity daného zvířete (strach, hněv, únava, veselá nálada...).

Pomůcky: lístečky s názvy zvířat

- Hra na zvířecí orchestr

Motivace: „Určitě děti víte, že stejně jako my lidé máme svoji řeč, kterou se domlouváme, mají svou i zvířátka. Pro každé zvíře je typický určitý zvuk a my si teď vyzkoušíme, jak spolu budou zvířátka ladit ve společném orchestru.“

⁴⁴ zdroj CD s nahrávkami poslechových skladeb- součást učebnice pro 2. ročník LIŠKOVÁ, M., HURNÍK, L.; *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustroval Jana LAUDOVÁ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2006. ISBN 9788072353125.

Popis činnosti: Děti dostanou do již vytvořených skupinek hádanku, v níž je ukryto nějaké zvíře. Jejich úkolem je zvíře odhalit. Každá skupina si poté zvolí typický zvuk a citoslovce pro dané zvíře (kočka – mňau, pes – haf, kukačka – kuku, kravička – bū, koza – méé atd.) Vychovatelka v roli dirigenta ukazuje na jednotlivé skupinky a dává dětem signál, kdy mají vydávat svůj zvuk.

Obměna: Stejný princip využijeme i při zpěvu na některou známou melodii lidové písně, kdy se jednotlivé zvířecí skupinky zapojují postupně technikou kánonu, například po taktech. Refrén písně již zpívají všechna zvířata dohromady.

Pomůcky: lístečky s hádankami o zvířatech

2. den

- Dětská píseň o zvířatech

Naučíme se některou z dalších umělých autorských písní o zvířatech, buď z obou zmiňovaných CD, nebo z těch, které jsou k dispozici v dětských zpěvnících, případně na internetu.

Náměty na další vhodné písně: *Žirafák* autor J. Nohavica, *Jde si slon pro diplom* autoři P. Skoumal, I. Vodňanský; nebo *Klokan* od Martina Šindeláře.

S některými písněmi formou poslechu děti seznámíme, avšak volbu té, kterou se chtějí naučit, necháme na nich.

- Výtvarná a pracovní aktivita

Zde mohou děti dostat na výběr, zda se chtějí věnovat výtvarné nebo pracovní aktivitě. Pro obě aktivity je opět společné téma – zvíře.

Ve výtvarné aktivitě vytvoří děti chameleona. Nejprve si tuší nakreslí obrys jeho těla, které potom vyzdobí pomocí techniky zapouštění anilinových barev. Podklad chameleona tvoří balicí papír velikosti A2 vyzdobený technikou frotáže (využijí frotáž různých povrchů a struktur, které nás obklopují) a kresbou suchými pastely. Tělo chameleona děti vystříhnou a nalepí na připravený podklad.

Pomůcky: Role balicího papíru velikosti A2, čtvrtka A3, suché pastely, anilinové barvy, štětce, tuš, nůžky, lepidlo

V pracovní aktivitě mají děti za úkol vytvořit z vlny tři různě velké bambulky supující hlavičku, tělo a ocásek zajíce. Ty jim vychovatelka pomocí tavné pistole slepí dohromady

a na hlavičku nalepí dva korálky jako oči a ozdobí kousky vystřiženého filcu znázorňujícími čumáček a ouška.

Pomůcky: Hnědá, černá, bílá a šedá klubka vlny, růžový a černý filc, černé korálky, tavná pistole, kartonové šablony na bambulky (fotografie výrobků viz příloha č. 4)

3. a 4. den

- Poslech jednotlivých skladeb z hudební suity *Karneval zvířat*.

Metodický pokyn: Dětem pustíme sedm ukázek z CD, které je součástí učebnice HV pro 2. ročník ZŠ (úvod – pochod lvů, slepička a kohout, antilopy, slon, klokan, osel a závěrečný průvod všech zvířátek).⁴⁵

- Poslechové hádanky

Motivace: „Nyní jsme si poslechly hudební ukázkou, která znázorňuje karnevalový průvod zvířátek. Nejprve se zvířátka představují každé zvlášť. Pochodují pěkně jedno po druhém a až na závěr vytvoří společný průvod. Dokázaly byste řadit jednotlivé obrázky zvířat podle toho, jak jdou za sebou?“

Popis činnosti: Rozdáme dětem obrázky zvířat, které v hudebních ukázkách figurují. Děti mají za úkol během poslechu řadit obrázky za sebou tak, jak si myslí, že následují.

Poté si společně rozebereme dané úryvky a hudební prostředky napomáhající k vykreslení charakteru zvířete: hudební nástroje, jejich barvu, dynamiku a tempo hudby. Zodpovíme si, proč tomu tak je.

- Výtvarná a pracovní aktivita

V rámci výtvarných a pracovních činností si vyrobíme karnevalové masky s hlavami různých zvířat.

⁴⁵ zdroj CD s nahrávkami poslechových skladeb- součást učebnice pro 2. ročník LIŠKOVÁ, M., HURNÍK, L.; *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustroval Jana LAUDOVÁ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2006. ISBN 9788072353125.

Popis činnosti: Děti si nejprve na čtvrtku nakreslí tvar škrabošky charakterizující vybrané zvíře. Mohou ji obkreslit podle šablony nebo dle vlastní inspirace. Poté ji vystříhnou (i prostor pro oči) a vybarví temperovými nebo vodovými barvami a ozdobí peříčky, vlnou, korálky atd.

Na vyrobené škrabošky přišijeme na závěr kancelářskými sponkami gumičku. Tu nastavíme tak, aby obepínala hlavu dítěte a držela škrabošku na obličeji.

Pomůcky: čtvrtky, vodové a temperové barvy, vlna, peříčka, korálky, lepidla, klobouková gumička, nůžky, sešíváčka (fotografie zhotovených masek viz příloha č. 4)

5. den

- Dětský karneval

Poslední den projektu je věnován závěrečné reflexi a společnému dětskému (zvířecímu) karnevalu.

Během karnevalu přehrajeme všechna doposud poslouchaná CD s dětskými písničkami a můžeme použít i jednotlivé hudební poslechy z celého projektu. Naučené písně si společně zazpíváme. Děti na hudbu tančí a ve vlastnoručně zhotovených zvířecích maskách předvádějí karnevalový rej. Necháme je pohybově improvizovat, aby se cítily uvolněně, hudbu vnímaly, prožívaly a vyjadřovaly ji spontánním pohybem. (Fotografie z karnevalu viz příloha č. 4.)

7.2.2 Evaluace projektu na základě rozhovoru s vychovatelkou Marikou

Na konci uskutečněného projektu jsem zjišťovala názor na jeho průběh a dílčí výsledky formou rozhovoru s vychovatelkou Marikou, která projekt realizovala. Zajímalo mne, zda byl pro ni a pro děti přínosný a zda bude podobné projekty zařazovat i do budoucna. Rozhovor probíhal v přátelském duchu, v kabinetě, bez přítomnosti dětí. Vychovatelka na začátku rozhovoru celý projekt velmi ocenila, zvláště vyzdvihla jeho zaměření na hudební aktivity, které jsou jí blízké. Podle ní přinesl projekt do jejího stávajícího programu družiny něco nového, zábavného, neokoukaného, co děti zaujalo a bavilo. Ocenila, že děti během aktivit spolupracovaly a nehádaly se, což prý není zcela běžné.

Před vlastním započítím projektu nejprve zjišťovala úroveň znalostí dětí vzhledem k náplni a tématu projektu. Ptala se jich, jaké znají hudební nástroje a zda jsou seznámeny s nástroji Orffova instrumentáře. Také ji zajímaly jejich znalosti o zvířatech, která byla nosným tématem celého projektu. Bylo shledáno, že stávající znalosti dětí nejsou příliš obsáhlé. Pouze některé věděly názvy jednotlivých nástrojů a většina přiznala, že se s Orffovými nástroji

doposud nesetkala. Hře na hudební nástroj, jmenovitě flétnu, se věnují pouze dvě z dětí. Ostatní nikdy nezkoušely hrát na žádný hudební nástroj.

Znalost zvířat byla na lepší úrovni. Všechny děti již někdy navštívily ZOO nebo viděly přírodopisný dokument, takže se již setkaly i se zvířaty exotickými. Horší byla znalost zástupců vodní říše. Tam většinou dokázaly vyjmenovat jen některé sladkovodní ryby a jako zástupce mořských živočichů si vybavily žraloka a velrybu. Předpokladem možného zlepšení stávajících poznatků a dovedností dětí se zabývá jedna z předem stanovených hypotéz.

Z rozhovoru vyplynulo, že děti takto navržený projekt bavil a do aktivit se zapojovaly dobrovolně a rády. Dokonce přemlouvaly rodiče, zda by v družině nemohly zůstat déle, aby o žádnou činnost nepřišly. Nejvíce je zaujaly hudebně tvořivé hry, jmenovitě Probouzení oušek, Na ručaře, Na semínka a živé pexeso. Projekt se podařilo uskutečnit téměř celý a v navrženém rozsahu. Zkrácen byl pouze poslech hudební pohádky *Pér'a a vlk*, který děti naopak příliš nezaujal, a následně byla vynechána aktivita s ním související. Druhý poslech hudební suity *Karneval zvířat* už dopadl podle vychovatelky výrazně lépe. Děti poslouchaly pozorně a se zájmem. Během projektu se také zlepšila znalost jednotlivých hudebních nástrojů. Na konci projektu dokázaly děti nástroje pojmenovat a Orffovy nástroje i používat. Už také chápou, že nejen při malování, ale i v hudbě existuje barva a znají také hudební pojmy rytmus a dynamika. Zlepšilo se i pochopení, jak a z čeho vzniká tón. Znalosti vztahující se k tématu zvířat byly obecně lepší. Přesto je v průběhu projektu obohatily o další, zejména mořské živočichy při sledování naučného přírodovědného dokumentu o podmořském světě, který je prý velmi zaujal. Jedna z aktivit – tvorba ryby z keramické hlíny přinesla dokonce i finanční bonitu. Děti za vyrobené ryby získaly na improvizované akci nazvané „Rybí trh“ od rodičů a známých obnos peněz, který věnovaly na nákup spotřebované keramické hlíny.

Vychovatelka také zmínila, že integraci uměleckých a výchovně vzdělávacích činností zná a využívá ji zejména při své práci metodika prevence. Myšlenka takto navržených projektů ji zaujala a určitě je bude v družině využívat i nadále. Potěšilo ji zejména, s jakou chutí a nadšením přijímaly děti činnosti týkající se hudební tvořivosti. Sama působí jako učitelka hudební výchovy a přiznala, že ve výuce ani ve školní družině se v současné době příliš tvořivým aktivitám nevěnuje. Rezervy vnímá i v činnostech zaměřených na poslech vážné hudby. Obvykle mají děti zájem pouze o moderní písně, které znají z rádií a televize. Jiná hudba, jakkoli je cílená na jejich věkovou kategorii, jim prý připadá neatraktivní a zastaralá.

Pouze zařazení projektu do programu před vánocemi se jí nezdálo vhodné. Bude volit spíše období, kdy nejsou zájmové činnosti zaměřené na konkrétní svátky (například Vánoce, Velikonoce, Den matek). Jedinou obtíží, se kterou se během projektu potýkala, byla proměnlivost kolektivu, který se na jednotlivých činnostech podílel. Mnohdy děti musely odejít z družiny ještě před ukončením činnosti nebo se naopak vrátily z nějakého kroužku do aktivity, která již delší dobu probíhala. To kladlo značné nároky nejen na ni (musela neustále někomu vysvětlovat co, proč a jak právě dělají), ale i na pozornost a soustředěnost ostatních dětí. Některé činnosti museli opakovat, aby děti, co chyběly, nebyly o zážitek z aktivity ochuzeny. Vychovatelka zdůraznila, že chápe prvotní myšlenku projektu, aby byl pojat kontinuálně a pravidelně zařazován do programu školní družiny, ale kratší forma projektu (denní, maximálně týdenní) se jí zdá v tomto prostředí vhodnější. (Přepis rozhovoru s vychovatelkou Marikou viz příloha č. 1.)

7.3 Druhý projekt

CESTOU, CESTOU, CESTIČKOU, NAŠÍ KRÁSNOU ZEMIČKOU

Téma: Česká republika

Doporučený věk dětí: 4. třída a 5. třída (9- 11 let)

Integrace: Vlastivěda, český jazyk, hudební výchova, pracovní a výtvarná výchova

Oblast vzdělání: Člověk a jeho svět a Umění a kultura

Rozvíjené kompetence: 1,2,3,4,5,6,(7)

Cíl projektu: Přiblížit dětem naši zemi s akcentem na některé krajové zvláštnosti, odlišnosti, nářečí a folklor. Naučit děti lidové písně vybraných krajů se specifickým nářečím. Umožnit jim prožití hudby celým tělem – tanec a hra na tělo.

Dílčí cíle:

- Vlastivěda: seznámení s jednotlivými kraji České republiky, samostatné vyhledávání dostupných informací o jednotlivých krajích pomocí informačních a propagačních materiálů, videí a internetu
- Český jazyk: seznámení s variabilitou českého jazyka, krajovými nářečími a jazykovými zvláštnostmi
- Hudební výchova: seznámení s lidovým folklorem – lidovou písní a tancem, pochopení nářečí v textu písní, prožití písně celým tělem, podpora rytmického cítění
- Pracovní a výtvarné činnosti: vytvoření mapy České republiky složené z jednotlivých krajů, kterou děti výtvarně doplní o důležité informace, využití technik kresby, malby a koláže v rámci vyplňování jednotlivých pracovních listů a propagačních plakátů

Časová dotace: 3 týdny (přibližně 1 hod. denně).

Výchovné metody:

- Slovní: vysvětlování, rozhovor, četba
- Názorně – demonstrační: předvádění a pozorování, projekce na interaktivní tabuli, vyhledávání na internetu
- Praktická: produkční, zpěv, hudebně pohybové a taneční aktivity, rytmizace, výtvarné a pracovní aktivity

Organizační formy práce: Hromadná, skupinová, individuální práce dětí

Výstupy: „Pamětníčky“ s informacemi o jednotlivých krajích, propagační plakáty krajů, případně stolní hra – po doplnění dalších krajů lze hotovou mapku na závěr laminovat a připojit k ní kartičky s otázkami vztahujícími se k tématu. Vznikne tak stolní hra založená na principu hry „Člověče nezlob se“, kdy děti hází kostkou, postupují po vyznačené trase a na zvýrazněných místech odpovídají na otázky z kartiček. Hravou formou si tak mohou opakovat již získané vědomosti.

7.3.1 Realizace projektu

1. týden

1. den

Seznámíme děti s přibližným obsahem projektu a předem jim objasníme, co je vzhledem k chystaným činnostem jeho cílem.

- Společně nad mapou ČR

Společně si projdeme místa, která děti znají nebo je již někdy navštívily (mají tam chatu, příbuzné, byly na dovolené, tábore atd.). Snažíme se zapojit do diskuze všechny děti.

Pomůcky: Mapa ČR

Zdůrazníme zejména charakteristické zajímavosti jednotlivých krajů (krajská města, pohoří, řeky, hrady, zámky, CHKO atd.).

Motivace: „Představte si, že jste zaměstnanci cestovní kanceláře a dostanete na starost skupinu turistů. Vaším úkolem je představit jim jednotlivé kraje naší republiky. Nyní se všichni společně vydáme na cestu. Každý den bude jedna ze skupin průvodcem a my ostatní turisty. Úkolem průvodců bude seznámit nás se zvoleným krajem a nalákat k jeho návštěvě.“

Organizace činnosti: Rozdělíme děti do pěti skupin. Každá skupinka si vylosuje jeden z pěti krajů.

Jsou vybrány kraje typické svým nářečím a lidovými zvyky a samozřejmě i Středočeský kraj, kde žijeme. Ke každému kraji je přiřazena jedna lidová píseň, která odsud pochází.

- Severočeský kraj – oblast Podkrkonoší
píseň *Když jsem já šel s pašeráky* a instrumentace na Orffovy nástroje
- Jihočeský kraj

píseň *Jsou mlynáři* a nácvik řemeslnického tance

- Středočeský kraj

píseň *Já husárek malý* a rytmičné hry

- Moravskoslezský kraj

píseň *Už ty pilky dořezaly* a lidový tanec *Pilky* spolu s doprovodem na Orffovy nástroje a hrou na tělo

- Jihomoravský kraj

Píseň *Padla mi šablička* a pohybové ztvárnění písně

Všechny děti dostanou dva dny na zpracování nejdůležitějších informací o vylosovaném kraji. Jednotlivé body budou mít připraveny na pracovním listě. Informace mohou získávat doma, z reklamních a propagačních materiálů dodaných autorkou projektu, ale i v rámci družiny vyhledáváním na internetu.

Zadaný úkol: Děti vyhledají krajské město, další dvě něčím významná nebo zajímavá města, největší řeku v kraji, pohoří nebo nejvyšší vrch, typický průmysl či zemědělství dané oblasti a další zajímavosti přiděleného kraje, které by stály za zhlédnutí (hrady, zámky, CHKO, jeskyně, objekty pod patronací UNESCO atd.). Dále zjistí, zda se v daném kraji dodržují některé specifické krajské zvyky či tradice.

4. den

- Propagační plakát naší cestovní kanceláře

Popis činnosti: Jednotlivé skupinky si přinesou všechny zjištěné informace, vychovatelka dodá informační a propagační letáky získané z informačních center jednotlivých krajů. Děti z těchto materiálů vytvoří propagační plakát, na kterém budou všechny důležité informace obsaženy. Včetně obrázků, fotografií, znaků krajů či mapek z dodaných materiálů.

Pomůcky: Čtvrtka A2, informační a propagační letáky s fotografiemi, pastelky nebo fixy, nůžky a lepidlo (fotografie hotových plakátů viz příloha č. 4)

5. den

Celou dosavadní činnost si shrneme a zhodnotíme práci skupin, případně ještě doplníme další informace či obrázky.

- Dokument o České republice⁴⁶

2. a 3. týden

- Aktivita související s jednotlivými kraji

Činnosti v těchto projektových týdnech probíhají tak, že každému kraji jsou věnovány tři dny v týdnu.

1. den

- Představení jednotlivých krajů

První den představí vždy příslušná skupina dětí vybraný kraj. Všechny důležité informace zapíše vychovatelka na tabuli a děti si je přepíší do svých „pamětníčků“. (Ukázky „pamětníčků“ viz příloha č. 4.)

- Výtvarná činnost

Po zapsání informací si mohou na druhou stranu nakreslit obrázek, který se jim zdá typický pro daný kraj (vodníka, kapra, vinnou révu, Sněžku atd.)

- Činnost poslechová nebo audiovizuální

Tu prezentuje buď četba pohádky z daného kraje, poslech pověstí, které se ke kraji vztahují, nebo promítání DVD na interaktivní tabuli.

Doporučená literatura a příklad audiovizuálního zdroje.

Kniha Marie Kubátové *Krkonošské pohádky*.⁴⁷

Kniha *Jihočeské pohádky, pověsti a báje; místopisný průvodce Novohradskými horami, Blanským lesem a okolím* od Vladislava Adamce.⁴⁸

⁴⁶ YouTube: Multimediální interaktivní učebnice MIUč+ Vlastivěda 5 (Česká republika jako součást Evropy).

Www.youtube.com [online]. 2013 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=Bn7fbGQUUsw&list=PLYG38qCa-FmD4x2XKZCcn-1cct7VgvLxV&index=31>

⁴⁷ KUBÁTOVÁ, Marie. *Krkonošské pohádky*. Praha: Fragment, 2011.

⁴⁸ ADAMEC, Vladislav. *Jihočeské pohádky, pověsti a báje: místopisný průvodce Novohradskými horami, Blanským lesem a okolím*. Praha: Krok, 2011.

Kniha *Putování bájnou krajinou: velká kniha pověstí z Berounska a Hořovicka*. Autor Otomar Dvořák.⁴⁹

Audiovizuální zdroj – zasláná propagační DVD z informačních center příslušných Krajských úřadů.

Vyrobený plakát představeného kraje je vystaven v místnosti, aby měly děti zapsané informace kdykoli k dispozici.

2. den

- Návuk lidové písně s doprovodem na Orffovy nástroje, případně tancem

Děti se naučí vždy jednu lidovou píseň typickou pro probíraný kraj. Noty a texty dostanou nakopírované ze zpěvníku *Já, písnička*⁵⁰, aby si je mohly založit do svého portfolio.

Nejprve si přečtou slova písně a podtrhají tužkou výrazy, kterým nerozumí (slangové výrazy, nářečí). Společně si pak vybraná slova vysvětlíme, zapíšeme do „pamětníků“. Tím si děti vytvoří jakýsi minislovníček nářečí a následně probereme celý děj písně.

Některé písně doprovodíme Orffovými nástroji a k některým připojíme tanec. (Popis Mlynářského tance viz příloha č. 4.)

3. den

Začínáme zopakováním naučené písně, popřípadě i tance. Do slepé mapy, v níž jsou zobrazeny pouze hranice krajů, děti nakreslí informace, které se předchozí den dozvěděly. (Vzor slepé mapy viz příloha č. 4.)

Postupně nám tak vznikne vlastní, částečně vyplněná mapa. Pokud bude děti celý projekt zajímat a bavit, byla by škoda skončit u vybraných pěti krajů. Postupně mohou zjišťovat informace i o dalších krajích a mapu si vyplnit celou. (Fotografie z činnosti viz příloha č. 4.)

Na závěr, než opustíme daný kraj, proběhne vždy reflexe formou rozhovoru nebo křížovky.

⁴⁹ DVOŘÁK, Otomar. *Putování bájnou krajinou: velká kniha pověstí z Berounska a Hořovicka*. Beroun: Knihkupectví U radnice, 2005.

⁵⁰ KOZÁKOVÁ, Soňa, ZIMA, Jiří, MACEK, Jiří. *Já, písnička*. 1. Vyd.1. Cheb: G+W, 2011. 133 s. ISMN M 706509-79-2.

7.3.2 Evaluace projektu na základě rozhovoru s vychovatelkou Michaelou

Stejně jako u vychovatelky Mariky i s vychovatelkou Michaelou jsem po ukončení projektu uskutečnila evaluaci celé činnosti. Probíhala opět formou řízeného rozhovoru. Také ona děti nejprve seznámila s obsahem projektu a nastínila jim jednotlivé činnosti. Poté se s nimi domluvila, zda se ho chtějí zúčastnit všichni a upozornila je, že účast je dobrovolná. Zdůraznila, že nejde o školní aktivitu, která by byla známkována, ale spíše o jakési hravé seznámení s naší zemí a některými vybranými kraji. Zároveň jim prozradila, že získané informace uplatní ve výuce vlastivědy v druhém pololetí školního roku.

Rozhovorem s dětmi zjišťovala, jaké jsou jejich stávající znalosti o České republice, případně o konkrétních krajích. Ukázalo se, že nijak rozsáhlé. Většina dětí věděla, že žijí ve Středočeském kraji a některé znaly ještě kraj Jihočeský. Jinak jmenovaly různá místa, kde mají chaty, nebo kam jezdí na dovolenou s rodiči, ale neuměly je zařadit do konkrétního kraje ani najít na mapě. Pouze dva chlapci se v mapě docela orientovali a dokázali najít místo jejich loňského prázdninového pobytu. Zlepšení stávajících znalostí o tématu prostřednictvím prožitku v průběhu projektu předpokládá jedna ze stanovených hypotéz.

Z rozhovoru s vychovatelkou dále vyplynulo, že děti se zapojovaly do činností souvisejících s projektem dobrovolně a většina jich ho absolvovala celý. Pouze některé děti, které chodí do družiny jen některé dny v týdnu, se nezúčastnily všech aktivit. V projektu, vzhledem k nezájmu ze strany starších chlapců, nakonec vynechala některé navržené tance a doprovodné pohybové činnosti. Realizovali pouze Mlynářský tanec, který chlapce zaujal. Jinak projekt proběhl celý, jak byl navržen. S největším úspěchem se setkala vyrábění propagačních plakátů a vyplňování slepé mapy, ze které vznikne stolní hra. Také děti velmi bavilo vymýšlet instrumentální a rytmické doprovody jednotlivých lidových písní. Naopak nejméně oblíbenou činností bylo vyplňování „pamětníčků“. Také již zmíněné hudebně pohybové aktivity bavily pouze děvčata. Podle vychovatelky neoblíbenost těchto aktivit u chlapců neodstranila ani integrace s jinými činnostmi.

Naproti tomu znalosti dětí se oproti počátečnímu stavu jednoznačně zlepšily. Zvláště co se týká informací o konkrétním kraji, s kterým pracovaly. Z dodaných materiálů se dozvěděly hodně nových informací, zajímavých kuriozit a získaly inspiraci na rodinné výlety. Rovněž třídní učitelka kvitovala, že tento vlastivědně zaměřený projekt byl realizován v prosinci, neboť jednotlivé kraje České republiky budou probírat už na jaře příštího roku a předem získané vědomosti děti jistě využijí. Také zhotovené plakáty prý ráda využije jako názornou pomůcku při probírání tohoto tématu. Většina dětí také na počátku, vzhledem k použitému

nářečí, vůbec nerozuměla textům některých písní. Na konci projektu už byly schopné pochopit, že český jazyk může mít mnoho podob, odvislých právě na krajové příslušnosti. Započatou slepou mapu se děti rozhodly dokončit, aby z ní mohly vytvořit navrženou stolní hru.

Vychovatelka se vyjádřila, že integraci uměleckých činností s výchovně vzdělávacími nevyužívá, protože má pro zájmové aktivity obvykle vyčleněny pouze krátké časové úseky, které nejsou přerušovány odchody a příchody dětí a kdy jsou všechny děti pohromadě. Nicméně ji tato forma projektu zaujala a uskuteční ho v zájmovém volnočasovém klubu, kde působí jako lektorka uměleckých činností. Projektovou metodu je odhodlaná v budoucnu zařadit i do programu školní družiny. Zvolí ovšem spíše kratší variantu formou týdenního nebo jednodenního projektového bloku. (Rozhovor s vychovatelkou Michaelou viz příloha č. 2.)

7.4 Třetí projekt

HRAJ SI, POZNÁŠ DĚJINY NAŠÍ ČESKÉ KRAJINY

Téma: Staré pověsti České

Doporučený věk dětí: 3 a 4 třída ZŠ (8-10 let)

Integrace: Literární výchova, dramatická výchova, hudební výchova, výtvarná a pracovní výchova

Oblast vzdělání: Člověk a jeho svět a Umění a kultura

Rozvíjené kompetence: 1,2,3,4,5,6,(7)

Cíl projektu: Seznámení dětí s českými pověstmi, zprostředkování hlavní myšlenky příběhu a její zpracování prostřednictvím vlastního dramatického ztvárnění

Dílčí cíle:

- Literární výchova: seznámení s literárním žánrem pověsti; pomocí vlastní nebo zprostředkované četby a následného vyprávění děti odhalí hlavní myšlenku příběhu, kterou využijí při dramatickém ztvárnění pověsti
- Hudební výchova: naučit se vybrané autorské umělé písně vztahující se ke zvolenému tématu, propojit písně s navrženými tanci a jednoduchým hudebním doprovodem na Orffovy nástroje; vše děti opět uplatní v závěrečné dramatizaci příběhů
- Výtvarné činnosti: seznámení s technikou kolorované kresby a grafickou technikou tisku z výšky; s jejich pomocí děti vytvoří portréty výrazných postav jednotlivých pověstí a zachytí jejich stěžejní dějové scény
- Pracovní činnosti: výroba drobných dekorací, kterými děti obohatí své divadelní kostýmy pro závěrečnou dramatizaci pověstí (amulety, ozdobné pásy, čelenky), výroba ochranného amuletu na krk, kde děti mimo jiné využijí techniku oplétání kamínků drátkem
- Dramatická výchova: ztvárnění „živých obrazů“ a nácvik přípravné dramatické etudy, které budou předobrazem závěrečného divadelního představení

Časová dotace projektu: přibližně 3 týdny

Je dobré zařazovat jednotlivé činnosti projektu alespoň na chvíli každý den, aby děti projektem „žily“ a neztrácely kontinuitu mezi jednotlivými příběhy.

Organizace: Některé činnosti probíhají hromadně, některé ve skupinkách po pěti až šesti dětech.

Výchovné metody:

- Slovní: vysvětlování, rozhovor, četba, práce s literárním textem
- Názorně – demonstrační: – předvádění a pozorování, poslech CD
- Praktická: zpěv, hudebně pohybové aktivity, pantomima, dramatizace, výtvarné a pracovní činnosti

Organizační formy práce: Hromadná, skupinová, individuální práce dětí

Výstup z projektu: Závěrečné divadelní představení spojené se zvládnutými písněmi a tanci, zhotovené kostýmy a k nim vytvořené ozdoby a ochranné amulety, výtvarné práce dětí, „pamětníčky“ s charakteristikami postav z pověstí, závěrečná křížovka ověřující získané znalosti.

Použitá literatura:

- Kniha *Staré pověsti České a Moravské* od autorky Aleny Ježkové⁵¹
- Brožura s autorskými písněmi, tanci a navrženými výtvarnými aktivitami na téma starých pověstí českých *Ta naše zemi, zemička* od autorky Lenky Pospíšilové⁵²
- Kniha *Obrázky z českých dějin a pověstí* od autorů Jiřího Černého, Pavla Zátky a Zdeňka Zadly⁵³

1. týden

Nejprve děti zhruba seznámíme s celým projektem. Rozhovorem zjišťujeme jejich stávající znalosti o Starých českých pověstech a jejich hrdinech.

⁵¹ JEŽKOVÁ, Alena. *Staré pověsti české a moravské*. 2. Vyd. Ilustrace Renáta Fučíková. Praha: Albatros, 2010. 144 s. ISBN 978-80-00-02699-2

⁵² POSPÍŠILOVÁ, Lenka. *Ta naše zemi, zemička, aneb Staré pověsti České*. Vyd. 1. Praha: Hrajeto, 2013. 35 s. ISBN není uvedeno.

⁵³ ČERNÝ, Jiří., ZÁTKA, Pavel., ADLA, Zdeněk., *Obrázky z českých dějin a pověstí*. 7., upr. a rozš. vyd. Ilustroval Jiří KALOUSEK. Praha: Albatros, 2007. 177 s. ISBN 978-80-00-01905-5.

1. a 2. den

Činnosti:

- Četba pověsti *O Čechovi*

Vychovatelka po obědě v rámci odpočinkových činností přečte dětem pověst z knihy *Staré pověsti České a Moravské*.

Následuje shrnutí četby a povídání si nejen o ději pověsti, jednotlivých postavách a jejich vlastnostech, ale také o zeměpisných reáliích, kde se celý děj odehrává. Je vhodné při vyprávění využít mapu světa i České republiky.

- Hra na základě přečteného – „Šibenice“

Vychovatelka vymyslí slovo vztahující se k pověsti a děti ho postupně hádají.

- Návnik písně o Čechově putování *Cesta daleká*

Úkoly k písni:

Vymýšlíme různé obměny textu.

Přidáme tanec (dle předlohy L. Pospíšilové).

- Pracovní aktivita – výroba amuletu

Motivace: „V daleké minulosti, kdy se pověst o Čechovi odehrává, věřili lidé na čarovnou moc přírody a uctívali nejrůznější přírodní Božstva. Aby se jim v životě i při dalekém a strastiplném putování do nové vlasti nic zlého nepříhodilo, měli při sobě vždy nějaký zázračný amulet pro štěstí, který je měl na cestě ochraňovat. I my společně uskutečníme prostřednictvím pověstí dalekou cestu do minulosti, a proto si podobné ochranné amulety nyní vyrobíme.“

Popis činnosti: Děti si mohou vyrobit dva typy amuletů. Buď nejrůznější přírodniny slepují k sobě a postupně navlékají a přivazují na provázek, nebo si mohou nalezené kamínky oplést měděným drátkem a opět zavěsit na provázek na krk.

Pomůcky: provázek, nitě, jehla, tavná pistole a nejrůznější přírodniny posbírané s dětmi na procházce: prázdné ulity, kamínky, peříčka, šípky, kaštiny, bukvice, žaludy, skořápky vajíček atd. Dále měděný drátek, kleštičky, štípací kleště

Výtvarná technika: slepování komponentů tavnou pistolí a oplétání oblázků měděným drátkem

3. a 4. den

Činnosti:

- Četba pověsti *O Krokovi a jeho dcerách*

Vychovatelka stejně jako v předchozím případě přečte výše zmiňovanou pověst a s dětmi ji po obsahové stránce rozebere. Zaměří se hlavně na charakteristiku jednotlivých postav a jejich vlastnosti a dovednosti.

Úkol k četbě: Děti si nejvýraznější charakterové vlastnosti hlavních postav zapíší do „pamětníčku“ a zdůrazní i konkrétní dovednost každé z Krovových dcer, o které se v pověsti vypráví.

- Hra „Na sestry“

Popis činnosti: Děti si vylosují lístky se jmény sester a podle předešlého popisu a charakteristik si ke každé vymyslí charakteristický pohyb, který danou postavu vystihuje. Chodí prostorem a předvádí svou postavu. Snaží se rozpoznat, kdo koho předvádí a postupně se podle toho sdružují do tří skupin. Celá skupina se pak dohodne na charakteristickém gestu, jež danou sestru vystihuje a vybere si i doprovodný nástroj, kterým pohyb doprovodí.

Pomůcky: Papírky se jmény tří sester, hudební nástroje – tamburína, drhlo, triangel, bubínek atd.

- Návěst písně *Kazi, Teta, Libuše*
- Interpretace písně

Naučenou píseň děti doprovodí nástroji z Orffova instrumentáře. Poté se znovu rozdělí do předchozích skupin a vždy, když v refrénu písně zazní jméno sestry, kterou představují, část skupiny předvede domluvené gesto a druhá ho doplní zvoleným nástrojem (např. Kazi – drhlo, Teta – tamburína, Libuše – triangel).

5. den

Zopakování již přečtených pověstí. Zde je vhodná vlastní četba dětí z knihy *Obrázky z českých dějin a pověstí*.

Metodický pokyn: Vzhledem k tomu, že je kniha psána formou komiksu a je v ní více obrázků než textu, nedělá četba problém ani mladším dětem. Tato kniha jim navíc

zprostředkuje i výtvarné ztvárnění jednotlivých dějových situací a získají tak představu, jak se pravděpodobně tehdy lidé oblékali, zdobili, jaké předměty je obklopovaly, nebo jaké používali zbraně.

Zopakování již naučených písní a tanců.

2. týden

1 a 2. den

Činnosti:

- Četba pověsti *O Bivojovi*
- Nácvik písně *Příšera*
- Nácvik tance k dané písni
- Výtvarná aktivita

Portrét jedné z postav. Zde můžeme vyzkoušet dvě výtvarné techniky.

1. technika: Kolorovaná kresba

Pomůcky: Čtvrťka A4, tempery, štětce, tuš, pero

Popis činnosti: Děti namalují portrét jedné z postav z dosud přečtených pověstí. Portrét doplní vypsáním vlastností typických pro vybranou postavu. Použijí k tomu vypracované charakteristiky z předchozích dnů.

2. technika: Grafika – tisk z výšky, portrét praotce Čecha

Popis činnosti: Děti, které mají zájem, se seznámí s grafickou technikou tisku z výšky. Vyzkoušejí si ji na portrétu praotce Čecha. Tato technika je náročnější na realizaci a vyžaduje vhodný prostor a vybavení. Je dobré ji realizovat jen s menší skupinkou dětí, například v prostředí školní výtvarné dílny.

Technika: Grafika – tisk z výšky

Pomůcky: Čtvrťka A1, tiskařský válec, tiskařské barvy (ukázky prací viz příloha č. 4)

3 a 4. den

Činnosti:

- Děti samostatně čtou pověsti *Dívčí válka* a *O Horymírovi*

Opět využijeme komiksové vydání knihy *Obrázky z českých dějin a pověstí*.

- Hry na základě přečteného

Děti vymýšlí vlastní závěry již přečtených pověstí.

- Nácvič písni *Stříbrná zář*
- Nácvič navrženého tance k písni

Děti si z domova přinesou rekvizitu, kterou při tanci využijí. „Stříbrné poháry“ představují rozmanité hliníkové plechovky.

Pomůcky: plechovky, materiály k projektu

- Poslech všech pověstí z CD *Hurvínkovy staré pověsti*
- Výtvarná aktivita

Ilustrace k jednotlivým pověstem.

Metodický pokyn: Výtvarné a poslechové aktivity mohou probíhat současně.

Popis činnosti: Vychovatelka na tabuli napíše větu, která vystihuje klíčovou scénu každé z pěti předchozích pověstí. Děti si jednu z nich vyberou a při zábavném poslechu vytvoří ilustraci ke konkrétní pověsti. (Ukázky prací viz příloha č. 4.)

Použitá technika: Kombinovaná technika: tempera – voskovky – tuš

Pomůcky: Čtvrťka A4, tempery, štětce, voskovky, tuš, pero

5. den

Činnosti:

- Zopakování naučených písní a tanců
- Připomenutí vlastností jednotlivých postav z „pamětníků“
- Dramatická etuda

Popis činnosti: Děti, které mají zájem, si připraví dramatickou etudu, při které pantomimicky ztvární vybranou postavu. Snaží se co nejlépe zachytit její charakteristický projev, vlastnosti nebo dovednosti. Ostatní hádají, o jakou postavu se jedná.

- Křížovka

Úkolem dětí bude vyluštit tajenku v křížovce. Ta je sestavena z informací, které během projektu získaly. Poskytně tak vychovatelce zpětnou vazbu, zda došlo během projektu k osvojení základních poznatků z probíraného tématu. (Ukázky vyplněných křížovek viz příloha 4.)

3. týden

1. – 5. den

Zadaný úkol: Děti si přinesou z domova různé rekvizity, které jim pomohou dotvořit kostým a vlastní dramatizaci příběhu.

Činnosti:

- Pracovní a výtvarné činnosti – tvorba doplňků ke kostýmům

Použité techniky: tisk na papír, koláž z barevného papíru, kresba, malba, šití, navlékání korálků, splétání provázků a stuh

- papírové opasky

Pomůcky: bílý balicí papír, barevné papíry, tempery, štětce, tiskátka z brambor, voskovky

- ozdoby na krk

Pomůcky: kroužky na záclony, barevné bavlnky, stužky, korálky, jehla

- čelenky

Pomůcky: kousky kůží, stužky, korálky

- „Živé obrazy“

Děti ztvárňují situace z vlastních ilustrací, na tlesknutí vychovatelky obraz obmění.

- Opakování jednotlivých písní a tanců

Děti si postupně pod vedením vychovatelky a za doprovodu klavíru nebo kytary zopakují naučené písně a tance. U některých využijí vlastní doprovod na Orffovy a dětské nástroje.

- Dramatizace pověstí

Děti rozdělíme do pěti skupin. Každá skupinka si zvolí jednu pověst, kterou dramaticky ztvární. K dispozici mají předem přinesené rekvizity z domova, rekvizity dodané

vychovatelkou a vlastnoručně vyrobené doplňky (čelenky, opasky, ochranné amulety, ozdoby na krk). V průběhu dalšího dne mají možnost si pověst nacvičit.

Poslední den celého týdne jednotlivé skupinky své dramatizace předvedou. Do dramatizace zapojí i dosud naučené písně s instrumentálními doprovody a tanci. Na těchto hudebních aktivitách se podílí všechny děti. Ty, které nehrají divadlo, tvoří po zbytek představení publikum.

- Divadelní odpoledne

Divadelní odpoledne představuje vrchol a konečný výstup z celého projektu. Děti v jeho průběhu předvedou všechna divadelní představení dalším dětem z ostatních oddělení školní družiny. (Ukázky z představení viz příloha č. 4.)

7.4.1 Evaluace projektu na základě vlastního pozorování

Projekt zaměřený na dějiny našeho národa zpracovaný formou starých pověstí českých jsem ve svém oddělení školní družiny realizovala sama v průběhu listopadu a prosince 2015.

Zúčastnilo se ho 15 chlapců a 15 dívek ve věku 10 a 11 let. Všechny děti velmi dobře znám, vedu je ve školní družině již třetím rokem. Mám s nimi přátelský vztah a dokážu odhadnout jejich silné i slabší stránky. Celý kolektiv dětí je poměrně kompaktní a homogenní, i když některé vůdčí osobnosti se již ve třídě profilují.

Cílem celého projektu bylo seznámit děti s příběhy naší dávné historie prostřednictvím jednotlivých pověstí, pomoci jim odhalit jejich hlavní myšlenku a tu následně zpracovat jak ve výtvarné podobě, tak při závěrečném divadelním představení. Záměrně jsem zvolila téma starých pověstí českých, neboť mám k našim dějinám vřelý vztah a chtěla jsem dětem nenásilně, hravou formou přiblížit učební látku, které se budou věnovat v příštím školním roce.

Nejprve jsme se naučili popěvek, kterým jsme každý blok projektu uváděli. Děti byly nadšené a už od začátku se velmi těšily zejména na závěrečné divadelní představení. Poté jsem zjišťovala, zda děti vědí, co je to pověst a případně jestli nějakou konkrétní znají. Většina dětí přiznala, že neví, pouze několik se jich rozpomnělo, že o pověstech již slyšely. Ovšem na konkrétní dotazy k příběhům odpovědět nedokázaly. Pouze jedna holčička a chlapec se pochlubili, že pověsti sami četli a dokonce znali i jména některých postav.

Děti jsem upozornila, že každá jejich připomínka, poznatek nebo námět budou přijímány kladně a nemusí se bát, že něco udělají nebo řeknou špatně. Zdůraznila jsem, že všechny aktivity budou dobrovolné a zúčastní se jich pouze, když samy budou chtít.

V mém oddělení tvoří hudební činnosti jednu z nejčastěji nabízených zájmových aktivit, ale domnívám se, že to tak není všude. Zařazuji je do programu činností několikrát týdně a snažím se využívat rozmanité metody a formy práce. Důraz kladu i na hudebně tvořivé aktivity, které nejsou dle mého názoru v současné hudební výuce příliš využívány.

V hudebních aktivitách jsem čerpala náměty z knížky *Ta naše zemi, zemička, aneb, Staré pověsti české* od autorky Lenky Procházkové. Formou autorských písní spojených s doprovodnými uměleckými aktivitami v ní seznamuje děti s několika pověstmi. Uvedené písně se krásně hodily k vybraným pověstem z projektu a musím konstatovat, že děti se je učily s chutí a rády. Naučili jsme se i tři autorkou navržené doprovodné tance. Nejvíce děti nadchl tanec k písni *Stříbrná zář*, který byl doplněn o rekvizitu stříbrných pohárů. Ty si vytvořily z plechovek donesených z domova. Většinu písní jsme doprovázeli na Orffovy nástroje.

Cílem výtvarných aktivit bylo seznámit děti s výtvarnými technikami, se kterými se doposud nesetkaly a pomocí nich vytvořit portréty postav a zachytit stěžejní dějovou scénu pověstí. Portréty vytvářely děti technikou kolorované kresby (kombinace tempery a tuše.) Portrét doplnily o výpis typických charakterových vlastností každé postavy. Mnohem více je ale zaujala grafická technika tisku z výšky. Touto technikou ztvárnily portrét praotce Čecha. Zmiňovaná technika pro ně byla novinkou a hlavně se aktivita odehrávala ve výtvarné dílně, prostředí vhodnějším pro tuto techniku. Změna prostředí se dětem moc líbila a připadaly si prý jako opravdoví umělci v uměleckém ateliéru.

V rámci pracovních aktivit vyráběly děti jednoduché kostýmy a nejrůznější doplňky a ozdoby, které využily při závěrečném divadelním představení. Při vycházkách do okolí školy jsme postupně nasbírali rozmanité přírodniny (plody stromů, kamínky, prázdné ulity, peříčka), ze kterých si zhotovily ochranné amulety na krk. Některé manuálně zdatnější děti vyzkoušely techniku oplétání kamínků měděným drátkem. Přirozeně tak rozvíjely jemnou motoriku a učily se bezpečně zacházet s nejrůznějšími nástroji (jehlou, tvarovacími a děrovacími nůžkami, kleštičkami atd.).

Při dramatických aktivitách měly děti hlavní dějovou linku příběhu a charakteristický projev jednotlivých postav ztvárnit prostřednictvím pantomimy, drobných dramatických etud

a divadelního představení. Nenutila jsem k účasti na aktivitách všechny děti, jen ty, které chtěly. Nejméně jich projevilo zájem o pantomimu, ale v průběhu projektu si postupně zvykaly vystupovat před ostatními a závěrečné dramatizace se nakonec zúčastnily skoro všechny. Jednotlivá představení si ve skupinkách neustále nacvičovaly a vyráběly si rekvizity mnohdy i nad rámec projektu. Například jedna skupinka děvčat, která vystupovala s pověstí *O Krokovi a jeho dcerách*, si dokonce vyrobila papírové koně, na kterých během představení „jezdila“ (fotografie viz příloha č. 4). Právě při nácviu divadla se jednoznačně projevíly vůdčí osobnosti, které se okamžitě chopily iniciativy a pasovaly se do rolí „režisérů“. Ostatním rozdaly role a určily, o čem se bude hrát. Přesto se do přípravy zapojily i děti, které mají obvykle problém se sebezprezentací nebo individuálním vystupováním. Děti, které nevystupovaly v představení přímo nebo neměly role vypravěčů, tvořily doprovodné sbory při jednotlivých písních a tancích. Musím konstatovat, že mne děti svými dramatizacemi velmi mile překvapily. Některá vystoupení byla samozřejmě propracovanější, ale obecně se všem podařilo zadaný úkol úspěšně splnit. Závěrečné divadelní představení pro ostatní oddělení školní družiny mělo velký úspěch a představovalo pomyslnou třešničku na dortu. Děti jím byly nadšené ještě dlouhou dobu poté. Nácviu divadla je natolik zaujal, že se samy rozhodly podobná představení realizovat častěji.

Projektové aktivity jsem se snažila do odpoledního programu zařazovat každý den. Bohužel se postupně ukázalo, že navržený časový harmonogram projektu nelze dodržet. Některé činnosti jsem musela krátit, abychom je stihly na závěr zhodnotit. Právě evaluace v závěru každé aktivity se mi jeví jako velmi důležitá, a proto jsem se jí nechtěla vzdávat. Že není snadné v prostředí školní družiny uskutečňovat nějakou souvislejší činnost, jsem vzhledem ke své mnohaleté praxi samozřejmě tušila. Proto jsem se předem domluvila s rodiči na jedné konkrétní hodině (od 13:00 do 14:00), kdy budu projektové aktivity zařazovat a požádala je, aby v tuto dobu děti pokud možno nevyzvedávali. Všichni souhlasili, ale problém se bohužel projevil jinde. Do této chráněné hodiny časově zasahovaly zájmové kroužky, které jsem ovlivnit nemohla. Každý den se tedy aktivit nezúčastnilo nějaké z dětí, nebo je nestihlo absolvovat celé. Některé dokonce plakaly, že nemohou činnost dokončit s ostatními, anebo že o ni přišly úplně. Ovšem jinak to bohužel vyřešit nešlo.

Také některé z činností se nakonec ukázaly časově náročnější, než jsem původně předpokládala (například grafika), takže jsem je raději rozdělila do dvou a více dnů. Celý projekt se tak časově prodloužil, ale nechtěla jsem žádnou z připravených činností vynechat. Na závěr jsme celý projekt společně s dětmi znovu zhodnotily. Na základě závěrečné

křížovky jsem zjišťovala, zda si zapamatovaly některé konkrétní informace ze zvoleného tématu.

Z rozhovorů s dětmi vyplynulo, že je většinou uskutečněné činnosti zaujaly a bavily. Samozřejmě některé více a některé méně. Za nejoblíbenější činnost celého projektu děti označily závěrečné divadelní představení a ostatní aktivity s ním spojené. Zejména výrobu rekvizit a ozdob, ale i nacvičování písní a tanec se „stříbrnými poháry“. Také grafické zpracování portréty praotce Čecha je nadchlo a myslím, že výsledek to dokazuje. I poslech Hurvínkových starých pověstí děti bavil a ocenily, že už díky získaným znalostem poznaly, co Hurvínek ve svém vyprávění popletl.

Mezi nejméně oblíbené činnosti patřilo povídání o charakterech postav a popisování jejich vlastností. Několik dětí označilo za nejméně oblíbenou vlastní četbu komiksu. Potěšilo mne, že pouze tři chlapce ze třiceti dětí příliš nebavily aktivity hudební. Přisuzuji to zejména pravidelnosti a četnosti zařazování hudebních činností do týdenního programu. Také moje snaha o co nejpestřejší nabídku hudebních aktivit se jeví jako důležitá. Děti pak dle mého názoru hudební činnosti vnímají jako přirozenou a nedílnou součást programu a zapojují se do nich zpravidla s chutí a dobrovolně, což je pro mne podstatné.

Děti měly samozřejmě možnost výsledky své práce průběžně sledovat. Všechny výtvarné výtvary jsme již během projektu vystavovali na chodbě před družinou a vzhledem k mnoha pochvalným hodnocením ze strany rodičů i spolužáků se zdá, že se dětem zhotovené práce opravdu povedly. Také na ně byly náležitě hrdé a některé přivedly na „výstavu“ i širší příbuzenstvo.

Zajímalo mne, jak celý projekt vnímaly samy děti. Zda se jim líbilo zvolené téma a zda je zaujaly jednotlivé aktivity. Jestli se v jeho průběhu dozvěděly a naučily něco nového. Také mne zajímal jejich názor na propojování jednotlivých činností a zjišťovala jsem, zda bychom měli podobné projekty realizovat i v budoucnu.

Některé otázky jsem měla předem připravené, ale konkrétní odpovědi dětí mne přiměly k položení doplňujících otázek. Ty měly odpověď ujasnit nebo rozvinout. Rozhovor proběhl po obědě v rámci odpočinkových činností v klidové zóně ve třídě. Všichni jsme se posadili do kruhu na koberec a povídali si o průběhu uplynulého měsíce. Rozhovoru se účastnilo všech 30 žáků, kteří se pravidelně zúčastňovali projektových aktivit. Nejprve jsme si celý projekt připomněli a pak se podrobněji věnovali jednotlivým aktivitám.

Rozhovor trval přibližně 40 minut a probíhal v přátelské atmosféře. Děti upřímně sdělovaly své názory a respektovaly ostatní. Na konci rozhovoru jsem děti ještě jednou pochválila, ocenila jejich snahu během projektu a pochválila je za krásné výrobky. Rovněž jsem znovu vyzdvihla s jakým zápalem a nadšením nacvičovaly divadelní představení a zdůraznila jim, že se vložená snaha vyplatila, neboť představení sklidilo velký úspěch. (Shrnutí závěrů z rozhovoru s dětmi viz příloha č. 3.)

7.4.2 Sebereflexe

Vzhledem ke kladným ohlasům dětí a velkému nadšení, které vkládaly do jednotlivých aktivit, si troufám tvrdit, že realizovaný projekt byl přínosný a splnil předpokládané cíle. Ne vše vždy probíhalo podle připraveného časového plánu, ale projekt se podařilo realizovat celý se všemi navrženými aktivitami. Někdy jsem činnosti pouze operativně zkrátila nebo je rozdělila do více dnů, aby se jim mohly věnovat všechny děti.

Vždy jsem se však snažila zohledňovat především zájem dětí a respektovala jejich momentální stav a potřeby. Například ve dnech, kdy měly delší vyučování, jsem aktivity přizpůsobila tak, aby nám zbyl ještě dostatek času na pobyt venku.

V podstatě lze říci, že se mé očekávání ohledně projektu naplnilo a vnímám jeho průběh veskrze pozitivně. Z vyplněných křížovek a rozhovorů s dětmi na závěr projektu soudím, že se jejich znalosti o tématu projektu výrazně zlepšily a získaly i několik nových dovedností. Už vědí, co je to pověst a o čem pověsti pojednávají. Dovedou formulovat hlavní myšlenku příběhu a zvládnou jednotlivé pověsti převyprávět i se jmény hlavních postav. Umí příběh dramaticky ztvárnit a propojit s naučenými písněmi, jednoduchým nástrojovým doprovodem a tanci. Zvládnou grafickou techniku tisku z výšky i techniku oplétání kamínků drátkem. Umí namalovat portrét a výtvarně zachytit hlavní děj pověsti.

7.5 Shrnutí výzkumného šetření

Cílem aplikační části práce byla realizace tří navržených autorských projektů a ověření vhodnosti jejich využití v programu školní družiny. Před zahájením projektů jsem si stanovila čtyři hypotézy, které jsem po jejich ukončení metodou rozhovoru s vychovatelkami a dětmi a vlastním pozorováním verifikovala. Projekty úspěšně proběhly, tento cíl se mi tedy podařilo naplnit.

7.5.1 Ověření stanovených pracovních hypotéz

1. hypotéza: *Děti zvolené téma projektu zaujalo, jednotlivé činnosti i jejich propojování je bavilo a rády by podobný projekt vyzkoušely znovu.*

Tato hypotéza se na základě mého pozorování, obou řízených rozhovorů s vychovatelkami i rozhovorem s dětmi potvrdila. Děti témata projektů i nabízené činnosti zajímaly, zapojovaly se do nich dobrovolně a s chutí a většina by ráda něco podobného vyzkoušela i v budoucnu. Někteří dokonce aktivně navrhovali jiná možná témata.

2. hypotéza: *Děti projevují větší zájem o hudební činnosti, pokud jsou integrovány s ostatními uměleckými aktivitami.*

Tato hypotéza se potvrdila pouze ve dvou případech ze tří. V projektu realizovaném vychovatelkou Michaelou některé starší chlapce hudebně pohybové aktivity nezaujaly, ani když byly součástí většího celku a propojeny s jinými činnostmi. Naproti tomu vychovatelka Marika na základě svého pozorování a díky průběžné komunikaci s dětmi konstatovala, že děti integraci hudebních aktivit do jiných uměleckých činností přijímaly velmi pozitivně, rozhodně lépe, než když jsou jim předkládány jako samostatná činnost. Z mého pozorování a na základě rozhovoru s dětmi vyplynulo, že dětem propojování aktivit vyhovovalo a hudební činnosti je mnohem více bavily. Zejména když věděly, že je v budoucnu využijí i při závěrečném divadelním představení.

3. hypotéza: *Vychovatelkám projektová metoda při práci s dětmi ve školní družině vyhovuje a budou ji i nadále využívat.*

Z rozhovorů s oběma vychovatelkami vyplynulo, že tato pracovní hypotéza se potvrdila. Obě projektová metoda zaujala a potvrdily, že ji budou využívat i nadále. Pouze měly výhrady k délce navržených projektů a časovému harmonogramu. Vzhledem k proměnlivé skladbě kolektivu některé děti nemohly absolvovat všechny činnosti nebo je nestihly celé. Obě shodně konstatovaly, že kratší forma projektu i jednotlivých činností by byla do tohoto

prostředí vhodnější. Také každodenní realizace se jim nezdála příliš praktická. Moje vlastní zkušenost s projektem jim dává za pravdu. Určitě budu projektovou metodu i na základě přání dětí využívat také v budoucnu, ale raději zvolím kratší variantu projektu.

4. hypotéza: *Prostřednictvím prožitku založeného na propojení uměleckých a výchovně vzdělávacích aktivit jsou děti ochotnější přijímat nové znalosti a dovednosti.*

Tuto pracovní hypotézu mi v rozhovorech potvrdily shodně obě vychovatelky i děti. Předkládané informace prostřednictvím jednotlivých činností vstřebávaly přirozeně a s chutí. Neměly pocit, že se něco musí učit a z výsledných rozhovorů a průběžného pozorování vyplynulo, že znalosti dětí k danému tématu se po dokončení projektů výrazně zlepšily. Pouze jim vadily dílčí aktivity, které vyžadovaly písemné zaznamenávání zjištěných skutečností nebo četbu, protože jim příliš připomínaly školní povinnosti.

8 Závěr

Předmětem výzkumu bylo ověření vhodnosti navržených projektů v mimoškolním prostředí konkrétně v prostředí školní družiny. Z mé zkušenosti i z rozhovorů s oběma vychovatelkami vyplývá, že projekty jsou do tohoto prostředí vhodné v určité míře. Podle hodnocení kolegyň byly všechny projekty výborně připravené, ovšem někdy obtížně realizovatelné zejména vzhledem k časové náročnosti a velkému rozsahu. Ukázalo se, že vhodnější by byly projekty krátkodobější, třeba jednodenní nebo týdenní. Důvod všechny tři spatřujeme ve značné proměnlivosti kolektivu dětí během každého projektového bloku. Děti odcházely individuálně na kroužky nebo se z nich vracely mnohdy během právě realizované činnosti. To narušovalo kompaktnost aktivit, rozptylovalo ostatní děti a kladlo zvýšené nároky na práci vychovatelky. Také každodenní zařazování projektu se vzhledem k nepravidelné docházce dětí do družiny ukázalo jako problematické. Děti byly zklamané, že se nemohly zúčastnit každé činnosti a u aktivit, které na sebe navazovaly, byly nuceny si potřebné informace a skutečnosti zpětně doplňovat. Sama jsem si uvědomila, že tak, jak byly projekty navrženy včetně časového harmonogramu, se v tomto specifickém prostředí zájmového vzdělávání realizují obtížně. Některé činnosti jsem byla nucena zkracovat a jiné jsem rozdělávala i do několika dnů.

S ohledem na zjištěné skutečnosti lze konstatovat, že takto navržené projekty nejsou vhodné do prostředí této konkrétní školní družiny.

Zároveň se domnívám, že vzhledem k omezenému počtu respondentů nelze výsledky výzkumného šetření úplně zobecnit. Zda tyto projekty nejsou vhodné pro žádnou školní družinu, nemohu potvrdit, protože s jinými školami a jejich družinami nemám osobní zkušenost.

Podle mého názoru mohou být projekty přínosné při inovaci programu jiného mimoškolního zařízení pro zájmové vzdělávání nebo ve školní družině s odlišnou organizací provozu. Ráda bych rovněž zachovala délku těchto konkrétních projektů, neboť usuzuji, že právě díky delšímu časovému úseku mohou děti probírané téma projektu lépe zpracovat, zažít si ho a pochopit v hlubších souvislostech.

Přesto, dle mého názoru i podle názorů zúčastněných osob, byly projekty přínosné a v poněkud stereotypním prostředí školní družiny znamenaly vítané zpestření. Vzhledem k jejich poměrně úspěšné realizaci i kladnému přijetí ze strany vychovatelek i dětí, považuji cíl aplikační části bakalářské práce za splněný. Soudím, že projekty lze ve zkrácené podobě

úspěšně využívat k efektivnímu zaměstnání dětí a jsou v nich úspěšně naplňovány i cíle ŠVP školní družiny ZŠ a to na základě integrace uměleckých a výchovně vzdělávacích činností. Účinně tak přispívají k celkovému rozvoji osobnosti dítěte v mladším školním věku.

9 Seznam použitých informačních zdrojů

- [1] ADAMEC, Vladislav. *Jihočeské pohádky, pověsti a báje: místopisný průvodce Novohradskými horami, Blanským lesem a okolím*. Vyd. 1. Prášíly: Krok, 2011, 87 s. ISBN 978-80-904940-0-8.
- [2] BĚLOHLÁVKOVÁ, Petra a Martin PTÁČEK. Projektové vyučování v hudební výchově? *Hudební výchova*. 2006, **14**(2), s. 30.
- [3] BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. 312 s. ISBN 9788024742489.
- [4] COUFALOVÁ, Gabriela., MEDEK, Ivo., SYNEK, Jaromír. *Hudební nástroje jinak: netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů*. Vyd. 1. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013. 174 s. ISBN 978-80-7460-037-1.
- [5] COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Fortuna, 2006. 135 s. ISBN 80-7168-958-0.
- [6] ČERNÝ, Jiří., ZÁTKA, Pavel., ADLA, Zdeněk., *Obrázky z českých dějin a pověstí*. 7., upr. a rozš. vyd. Ilustroval Jiří KALOUSEK. Praha: Albatros, 2007. 177 s. ISBN 978-80-00-01905-5.
- [7] Česká televize: Pěť a vlk. *Www.ceskatelevize.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11198556134-peta-a-vlk>
- [8] DRÁBEK, Václav., *Integrativní hudební pedagogika a polyestetická výchova*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 1995. 85 s. ISSN 0862-4461.
- [9] DVOŘÁK, Otomar. *Putování bájnou krajinou: velká kniha pověstí z Berounska a Hořovicka*. Vyd. 1. Beroun: Knihkupectví U radnice, 2005. 148 s. ISBN 80-86797-06-6.
- [10] HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Portál. 2007. 125 s. ISBN 978-80-7367-233-1.
- [11] HÁJEK, Bedřich., HOFBAUER, Břetislav., PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- [12] HÁJEK, Bedřich., PÁVKOVÁ, Jiřina. *Školní družina*. 2. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2007. *doplnit počet stran*. ISBN 9788073672683.
- [13] HAVLŮJOVÁ, Han., NAJBERT, Jaroslav. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. *doplnit 114 s*. ISBN 978-80-87912-12-6.
- [14] HERDEN, Jaroslav. *Hudební hodinky pro táty a maminky: nejen o hudební výchově v rodině*. Vyd. 1. Praha: Rodiče, 2004. 140 s. ISBN 80-86695-46-8.
- [15] HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Zájemová činnost ve školní družině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 105 s. ISBN 978-80-7367-586-8.
- [16] Interaktivní hudební výchova, DVD-ROM+CD s.r.o. Olomouc: euroDIDACT. 2011
- [17] JANDOVÁ, Zora. *Ryba z Havaje, aneb, Humu-humu-nuku-nuku-apua-a: písničky o zvířatech, které, doufejme, potěší děti a nenaštvou rodiče*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2007. 76 s. ISBN 978-80204-1590-5
- [18] JEŽKOVÁ, Alena. *Staré pověsti české a moravské*. 2. Vyd. Ilustrace Renáta Fučíková. Praha: Albatros, 2010. 144 s. ISBN 978-80-00-02699-2

- [19] KOZÁKOVÁ, Soňa, ZIMA, Jiří, MACEK, Jiří. *Já, písnička*. 1. Vyd.1. Cheb: G+W, 2011. 133 s. ISMN M 706509-79-2
- [20] KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Dotisk 1. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 160 s. ISBN 80-210-4142-4.
- [21] KUBÁTOVÁ, Marie. *Krkonošské pohádky*. Vyd. 1. Praha: Fragment, 2011. 95 s. ISBN 978-80-253-1126-4.
- [22] LIŠKOVÁ, M., HURNÍK, L.; *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustroval Jana LAUDOVÁ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2006. ISBN 9788072353125.
- [23] Národní soustava povolání: Vychovatel. *Www.katalog.nsp.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=101271&kod_sm1=11
- [24] NIKL, Petr. *Pohádka o Rybitince*. Praha: Meander, 2001.
- [25] NOVOTNÁ, Anna. *Balet nás baví: [první kniha o baletu pro děti i rodiče]*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2010. 144 s. ISBN 978-80-7252-315-3.
- [26] PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6
- [27] PÁVKOVÁ, Jiřina. Volný čas - pole působnosti vychovatele. In: BENDL, Stanislav a kol. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 118 - 156. ISBN 978-80-247-4248-9.
- [28] PETRÁČKOVÁ, Věra., KRAUS, Jiří. *Akademický slovník cizích slov*. Vyd. 1. Praha: Academia. 1997. 834 s. ISBN 80-200-0607-9
- [29] POSPÍŠILOVÁ, Lenka. *Ta naše zem, zemička, aneb Staré pověsti České*. Vyd. 1. Praha: Hrajeto, 2013. 35 s. ISBN není uvedeno.
- [30] PRŮCHA, Jan., WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Portál, 1998. 328 s. ISBN 807-17-8252-1.
- [31] SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1999. 292 s. ISBN 80-85866-33-1.
- [32] SPOUSTA, Vladimír. *Integrace základních druhů umění ve výchově*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997. doplnit 291 s. ISBN 80-210-1640-X.
- [33] TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 176 s. ISBN 978-80-7367-527-1.
- [34] VALISOVÁ, Alena., KASÍKOVÁ, Hana a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1.vyd. Praha: Grada, 2007. 456 s. ISBN 978-80-247-1734-0.
- [35] VÁŇOVÁ, Hana. *Pěvecká tvořivost na základní škole*. Vyd. 1. Praha: SPN, 1984. 121 s. ISBN není uvedeno.
- [36] VÁŇOVÁ, Hana., SKOPAL, Jiří. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice: vysokoškolská učebnice*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0435-3.
- [37] Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů české republiky*. 2005, 20/2005.
- [38] YouTube: Multimediální interaktivní učebnice MIUč+ Vlastivěda 5 (Česká republika jako součást Evropy). *Www.youtube.com* [online]. 2013 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Bn7fbGQUUsw&list=PLYG38qCa-FmD4x2XKZCcn-1cct7VgvLxV&index=31>

[39] YouTube: Podmořský svět. *Www.youtube.com* [online]. 2014 [cit. 2016-06-26].
Dostupné z: [//www.youtube.com/watch?v=oeCaVQarub0](http://www.youtube.com/watch?v=oeCaVQarub0)

10 Seznam příloh

Příloha 1 – Přepis rozhovoru s vychovatelkou Marikou	85
Příloha 2 – Přepis rozhovoru s vychovatelkou Michaelou	89
Příloha 3 – Shrnutí závěrů z rozhovorů s dětmi	93
Příloha 4 – Obrazová příloha	95

Příloha 1: Přepis rozhovoru s vychovatelkou Marikou

Zapojily se do projektu všechny děti navštěvující vaše oddělení školní družiny?

Do aktivit, které s projektem souvisely, se bez obtíží průběžně zapojovalo všech 29 dětí přihlášených do mého oddělení družiny.

Věnovaly jste se projektu každý den?

Bohužel vzhledem k tomu, že projekt byl realizován v předvánočním období, musela jsem zařazovat i aktivity související s Vánoci a nácvikem na vánoční besídku. Projekt tedy neprobíhal denně, jak byl připraven, ale snažila jsem se ho zařazovat alespoň třikrát týdně.

Absolvovaly děti všechny aktivity související s projektem?

Převážně ano. Vzhledem k tomu, že je projekt velmi bavil, většinou umluvily rodiče, aby mohly v družině zůstat déle a aktivit se zúčastnit. Výjimkou byly pouze individuální odchody dětí na zájmové kroužky.

Podařilo se vám projekt realizovat celý? Jestliže ne, které činnosti jste vynechali a proč?

Projekt jsme realizovali skoro celý. Zkrátila jsem záměrně pouze druhou část u poslechu „Pěťa a vlk“. Zdálo se mi, že na takovouto formu poslechu nebyly děti z minulosti ještě připraveny. Animovaná pohádka je ještě docela bavila, ale u samotného poslechu neudržely pozornost. Povídaly si a neustále se dotazovaly, kdy jim pustím jinou písničku. Vynechala jsem tedy aktivitu se zvedáním kartiček navazující na zmiňovaný poslech a pouze jsme slovně zhodnotili, zda děti rozpoznaly jednotlivé nástroje nebo nikoli.

Zapojovaly se děti do aktivit souvisejících s projektem rády a dobrovolně?

Děti se do většiny činností zapojovaly s chutí a dobrovolně. Byly jimi nadšené a hodnotily je kladně. I když některé činnosti byly samozřejmě oblíbenější a některé méně.

Které aktivity měly u dětí největší úspěch?

Největší oblibě se těšily hudební hry zaměřené na rozvoj hudební tvořivosti. Probouzení oušek, Na ručaře, Na semínka a také živé pexeso.

Které činnosti byly naopak nejméně oblíbené?

Již zmiňovaný poslech Pěťa a vlk, ten je příliš nezaujal.

Setkala jste se během své pedagogické praxe, případně využíváte vy sama při své práci integraci uměleckých a výchovně vzdělávacích aktivit?

Určitě ano. Působím na naší škole nejen jako vychovatelka a učitelka hudební výchovy, ale i jako metodik prevence. Právě prevenci rizikového chování dětí mnohdy vykonávám formou integrace s ostatními uměleckými a vzdělávacími aktivitami. Integruji například nějaké výchovné téma do dramatické, výtvarné nebo hudební aktivity. Tato metoda se mi velmi osvědčila. Děti se při takto propojených činnostech mnohem více uvolní a otevřou. Někdy dojde i k prožití si nějaké nepříjemné zkušenosti skrze uměleckou aktivitu a následně k jejímu pochopení nebo i přijetí.

Projevil se nějak rozdíl v přístupu k hudebním aktivitám, když byly touto formou integrovány do ostatních uměleckých a výchovně vzdělávacích činností?

Podle mne ano. Některé děti rády malují, ale nerady se věnují hudebním činnostem. Některé zase obráceně. A jiné, zejména chlapci, příliš neoceňují žádnou ze zmiňovaných aktivit. Ale propojením činností zmizelo striktní ohraničení a pojmenování jednotlivých aktivit a děti byly zvědavé, co z toho bude. Asi ani nevnímaly, že jde o hudební aktivity, spíše to braly jako zábavu. Nadchly je zejména již zmiňované hudební hry podporující jejich tvořivost. Ty přijímaly vyloženě s nadšením.

Zaznamenala jste zlepšení znalostí a dovedností dětí po skončení projektu oproti těm, které měly na začátku?

Určitě se zlepšila znalost jednotlivých hudebních nástrojů. Před započítím projektu děti neznaly názvy zmiňovaných hudebních nástrojů a ani s některými nástroji Orffova instrumentáře se prý doposud nesetkaly. Naopak na konci projektu dokázaly nástroje již pojmenovat a Orffovy nástroje i používat. Už také chápou, že nejen při malování, ale i v hudbě existuje barva a znají také některé hudební pojmy jako například rytmus a dynamika. Zlepšilo se i pochopení, jak a z čeho vzniká tón. Rovněž jejich pozornost při poslechu skladby Karneval zvířat zařazeného na konec projektu byla mnohem více soustředěna, než na počátku při poslechu hudební pohádky Pět'a a vlk.

Co se týká vědomostí vztahujících se k tématu zvířat, ty byly i na začátku obecně lepší, než znalosti z hudební oblasti. Pouze si je obohatily o další, zejména mořské živočichy, při sledování naučného přírodovědného dokumentu o podmořském světě, který je moc bavil.

Měly děti možnost výsledky své práce a jednotlivé výstupy v průběhu celého projektu sledovat?

Ano, rozhodně. Všechny výtvarné práce dětí jsme průběžně vystavovali na chodbě vedle školní družiny, kde si je prohlížely a oceňovaly i děti z ostatních oddělení družiny a také druhého stupně, na což byly děti náležitě hrdé. Ale zejména improvizovaná akce nazvaná „Rybí trh“, na které se prodávaly jejich keramické ryby z Havaje, měla veliký úspěch. Vyprodaly se všechny do jedné a za utržené peníze si můžeme opět nakoupit spotřebovanou keramickou hlínu.

Byl podle vás projekt realizován ve vhodném období?

Podle mého názoru takto vytvořený projekt vyžaduje delší časový úsek, který není roztržtý pravidelnými sezónními aktivitami, svátky nebo akcemi vztahujícími se k obvyklým mezníkům v průběhu roku. Osobně bych ho zařadila buď na říjen, nebo na únor. Tam nejsou žádné svátky a významné dny, ke kterým obvykle s dětmi něco tvoříme nebo nacvičujeme.

Potýkala jste se během realizace projektu s nějakými organizačními obtížemi?

Jedinou obtíží, ale vzhledem k organizaci projektu a jeho délce velmi podstatnou, byla proměnlivost kolektivu, který se na jednotlivých činnostech podílel. Mnohdy děti musely odejít z družiny ještě před ukončením činnosti nebo se naopak vrátily z nějakého kroužku do aktivity, která již delší dobu probíhala. To kladlo značné nároky nejen na mne (musela jsme neustále někomu vysvětlovat co, proč a jak právě děláme), ale i na pozornost a soustředěnost ostatních dětí, kterou nebylo lehké udržet. Některé činnosti jsme naopak museli opakovat. Většinou na popud těch, co chyběli, protože ostatní děti jim líčily, jak to bylo prima a já je nechtěla o zážitek z dané aktivity ochudit. Chápu jistě přínosnou prvotní myšlenku projektu, že je třeba ho chápat kontinuálně a pravidelně ho po určitou dobu do programu družiny zařazovat. Bohužel toto prostředí je velmi specifické svojí „těkavostí“. Během jedné hodiny, která by měla být každodenně projektu vyčleněna, se složení dětí zpravidla několikrát změní. A je to různé i den ode dne.

Jeví se vám projektová metoda činnosti jako vhodná a přínosná do prostředí školní družiny? Pokud ano, z jakého důvodu?

Nechci, aby zde vyznělo, že tuto metodu úplně ztracuji, právě naopak. Jak jsem již zmínila, sama ji při preventivních programech využívám a s úspěchem. Líbila se mi i kompaktnost a návaznost aktivit i myšlenka propojení jednotlivých činností. Pouze by možná nemusely být

jednotlivé bloky projektu řazeny každý den, i když to by vzhledem k neustále se měnící skladbě dětí asi stejně nehrálo roli.

Jak často a v jakém rozsahu by měly být projekty ve školní družině realizovány?

V návaznosti na moji předchozí odpověď se domnívám, že projekty do prostředí školní družiny patřit mohou a mají, jen bych volila spíše jejich kratší formu, např. projekty jednodenní nebo maximálně týdenní.

Budete podobné projekty ve své práci využívat i nadále?

Pokusím se nějaký podobný, i když krátkodobější projekt, také realizovat. Zaujalo mne, s jakou chutí a nadšením přijímaly děti některé činnosti týkající se hudební tvořivosti. Sama jako učitelka hudební výchovy nerada přiznávám, že se v současné době příliš tvořivým aktivitám v rámci výuky nevěnujeme. Většinu času pohltní zpěv, případně nácvičky nových písní nebo se věnujeme základům z hudební teorie. Rezervy vnímám i v činnostech věnovaných poslechu. Obvykle mají děti zájem jen o poslech moderních písní, které znají z rádia a televize a jakýkoli jiný poslech, například z oblasti vážné hudby, jakkoli je cílený na jejich věkovou kategorii, jim připadá neatraktivní a zastaralý.

Příloha 2: Přepis rozhovoru s vychovatelkou Michaelou

Zapojily se do projektu všechny děti navštěvující vaše oddělení školní družiny?

Všechny děti se do projektu hned od začátku aktivně a rády zapojily.

Věnovaly jste se projektu každý den?

Ano, snažila jsem se projekt realizovat tak, jak byl navržen a dodržovat i jeho časové uspořádání.

Absolvovaly děti všechny aktivity související s projektem?

Vzhledem ke skutečnosti, že některé děti nedochází do družiny každý den, tak nikoli.

Podařilo se vám projekt realizovat celý? Jestliže ne, které činnosti jste vynechali a proč?

Bohužel ne úplně. Některé chlapce příliš nenadchla pohybová část hudebních činností, takže jsem s nimi realizovala pouze řemeslnický tanec k písni „Jsou mlynáři“. Ten se jim naopak docela líbil a dokonce si ho nečekaně užili právě starší chlapci, pro které je určen. O další lidový tanec „Pilky“ už děti nejevily valný zájem, takže jsem je nenutila, stejně jako do pohybového ztvárnění písně „Padla mi šablíčka“. Zato je v hudebních činnostech bavily kromě zpěvu veškeré rytmické hry, improvizace, hra na tělo i rytmické a instrumentální doprovody na Orffovy nástroje.

Zapojovaly se děti do aktivit souvisejících s projektem rády a dobrovolně?

Kromě tancování a pohybového ztvárnění písní, které nenadchlo především starší chlapce z pátých tříd, se zbytek aktivit setkal poměrně s úspěchem.

Které aktivity měly u dětí největší úspěch?

Nejvíce je kromě již zmiňovaných rytmických her a improvizovaných instrumentálních doprovodů k písním bavilo vyrábět plakáty a výslednou stolní hru. Pro tvorbu plakátů měly velké množství materiálů díky dodaným propagačním letákům a brožurám. Bavilo je vystřihovat nejrůznější fotografie a články, lepit je a propojovat na plakátech s vlastními popisky a kresbami. Pracovaly ve skupinkách a to, že spolupracovaly v klidu a bez výrazných dohadů a hádek, zase nadchlo mne. Jednotlivé skupinky se trumfovaly, který z plakátů je nejhezčí a má největší výpovědní hodnotu jako propagace daného kraje. Myslím, že tuto činnost si z celého projektu asi užily nejvíc.

Které činnosti byly naopak nejméně oblíbené?

Nejméně je bavilo právě tancování a pohybové doprovody písní a také vyplňování „pamětníčku“.

Setkala jste se během své pedagogické praxe, případně využíváte vy sama při své práci integraci uměleckých a výchovně vzdělávacích aktivit?

Při své práci vychovatelky integraci činností bohužel příliš nevyužívám. Obvykle máme na konkrétní zájmovou aktivitu jen kratší časový úsek, kdy se jí můžeme věnovat bez přerušování. Takže na nějaké propojování s jinými činnostmi není příliš prostoru. Ale určitě ho vyzkouším v nějaké kratší formě, pravděpodobně zvolím projekt denní. Nicméně mě tento navržený projekt velmi zaujal a ráda bych ho vyzkoušela v našem zájmovém klubu, kde působím jako lektorka uměleckých činností. Tam si myslím, že bude mít jeho realizace ještě větší smysl a odezvu. Jednak máme časovou dotaci kroužku hodinu a půl, takže se mu můžeme naplno věnovat mnohem intenzivněji, než během vyšetřené půlhodiny až hodiny ve družině a ještě narušované neustálými odchody a příchody dětí. Ale hlavně všechny děti, které do klubu docházejí, mají o veškeré umělecké aktivity zájem a jistě ocení i jejich vzájemné propojení.

Projevil se nějak rozdíl v přístupu k hudebním aktivitám, když byly touto formou integrovány do ostatních uměleckých a výchovně vzdělávacích činností?

Dle mého názoru je děti celkově vnímaly lépe, i když u několika starších chlapců z pátých tříd to přílišný vliv nemělo. Jestliže je činnost nebavila (například tancování), tak nepomohlo nic.

Zaznamenala jste zlepšení znalostí a dovedností dětí po skončení projektu oproti těm, které měly na začátku?

Znalosti dětí se oproti počátečnímu stavu jednoznačně zlepšily. Zvláště co se týká informací o konkrétním kraji, s kterým pracovaly. Z dodaných materiálů se dozvěděly hodně nových informací, zajímavých kuriozit a získaly inspiraci třeba na rodinné výlety. Mnozí už mi také hlásili, že přemlouvají rodiče, aby se o letních prázdninách jeli na vybraná místa podívat. Rovněž třídní učitelka kvitovala, že tento vlastivědně zaměřený projekt byl realizován v prosinci, neboť jednotlivé kraje České republiky budou probírat už na jaře příštího roku a předem získané vědomosti děti jistě využijí. I zhotovené plakáty prý ráda využije jako názornou pomůcku při probírání tohoto tématu. Většina dětí také na počátku vůbec nerozuměla textům některých lidových písní. Přišly jim nějaké divné. Nechápal, že jde

o nářečí a že český jazyk může mít mnoho podob, které se liší právě kraj od kraje. Po vysvětlení textů jsem si všimla, že z legrace některé výrazy občas používají i v běžné mluvě.

Měly děti možnost výsledky své práce a jednotlivé výstupy v průběhu celého projektu sledovat?

Ano, rozhodně. Zhotovené propagační plakáty visely ve třídě, děti je měly stále na očích, četly si je a povídaly si o nich. Poslouží mimo jiné i jako pomůcka do hodin vlastivědy, kde toto téma budou na jaře probírat. Děti se také rozhodly dokončit již z části vyplněnou slepou mapu, aby z ní šla vytvořit navržená stolní hra. Pracovaly s nadšením a myslím, že vidina hry, kterou vlastnoručně vytvoří, je nadchla. Snad se nám již brzy podaří jí dokončit a hra se stane součástí vybavení naší školní družiny.

Byl podle vás projekt realizován ve vhodném období?

Já osobně bych projekt realizovala třeba v květnu, kdy se obvykle plánují školní výlety, nebo dovolené. Už by měly probránu učební látku vztahující se k tématu a více by mohly projevit své znalosti. I když zase tím, že byl projekt realizován před učivem, mají družinové děti před ostatními spolužáky náskok a mohou se pochlubit svými znalostmi, což jistě ocení.

Potýkala jste se během realizace projektu s nějakými organizačními obtížemi?

Obecně je v prostředí školní družiny problematické zařazovat aktivity, které na sebe určitým způsobem navazují a vyžadují každodenní přítomnost dětí. Děti toto zařízení nenavštěvují každý den nebo jen na různě dlouhou dobu. I v průběhu jednoho dopoledne se jejich skladba neustále mění. Odcházejí a opět se vrací ze zájmových kroužků, vyzvedávají si je rodiče nebo odcházejí na autobus. Nikdy jsem činnosti nerealizovala s konstantním kolektivem. Děti, aby nepřišly o sdělované informace, byly nuceny je zpětně dopisovat a některých činností se nezúčastnily vůbec, což poněkud narušovalo kontinuitu celého projektu.

Jeví se vám projektová metoda činnosti jako vhodná a přínosná do prostředí školní družiny?

Pokud ano, z jakého důvodu?

Rozhodně tuto metodu neztracuji, jistě má svá pozitiva a je využitelná i ve školní družině. Možná bych spíše zvolila kratší projekt, třeba týdenní. Nebo ještě vhodnější se mi zdá realizace projektového bloku pouze jeden konkrétní den v týdnu, kdy je skladba dětí vždy stejná a mohu jí přizpůsobit organizaci jednotlivých činností. Nezúčastnily by se ho sice všechny děti, ale ty, které ano, by byly zapojeny do všech aktivit a mnohem intenzivněji než

nyní. Také zhodnocení jednotlivých činností by mohlo probíhat ihned po jejich realizaci a ne až následující dny.

Jak často a v jakém rozsahu by měly být projekty ve školní družině realizovány?

Pokud by se jednalo jen o projekty denní, klidně si dovedu představit realizaci několika projektových dnů v měsíci. V případě rozsáhlejších projektů bych volila jeden, maximálně dva ročně.

Budete podobné projekty ve své práci využívat i nadále?

Myšlenka projektové metody mne zaujala a rozhodně ji vyzkouším i v následujícím školním roce. Jen vzhledem k neustále se měnícímu složení kolektivu dětí budu volit formu krátkodobého projektu, spíše jednodenního a raději několikrát ročně, než například dva dlouhodobé za rok.

Příloha 3: Shrnutí závěrů z rozhovorů s dětmi

Líbilo se vám zvolené téma projektu staré pověsti české?

Děti nejčastěji odpovídaly, že se jim téma líbilo, rády naslouchaly mé četbě a nadchlo je i poněkud svérázné Hurvínkovo pojetí pověstí. Navrhovaly, jakému tématu by měl být věnován některý z příštích projektů. Některé děti chtěly cestovat po světě, jiným by se zase líbily pohádkové náměty. Jejich nápady byly pro mne podnětné a určitě některý z nich při tvorbě dalších podobných projektů využiji.

Které činnosti vás nejvíc bavily?

Zde děti vyjmenovávaly různé aktivity, ale nejvíce kladných ohlasů bylo na závěrečné divadelní představení propojené s naučenými písněmi a tanci a taky na výtvarné a pracovní aktivity, zejména grafiku tisku z výšky s námětem portréty praotce Čecha.

A proč vás zaujaly právě tyto aktivity?

Některé děti odpovídaly, že třeba na divadle je bavilo jak samotné nacvičování pověstí ve skupinkách, tak i to, že mohly své vystoupení předvést ostatním dětem i v dalších družinách. Když jim ostatní tleskaly, připadaly si prý jako skuteční herci. U hudebních aktivit oceňovaly zejména propojení s tématem pověstí, a že vždy hned nacvičovaly ke konkrétní pověsti i píseň nebo tanec. Také uváděly, že se jim moc líbila práce na grafice ve výtvarné dílně. Prostředí dílny je zaujalo a chtěly by tam něco vyrábět častěji.

Byly mezi činnostmi nějaké, které vás nezaujaly?

Zde většinou děti odpovídaly, že se jim docela líbilo všechno, jen je tolik nebavilo vyjmenovávání a zapisování vlastností jednotlivých postav a také několik chlapců zmínilo, že jsme se nemuseli učit až tolik písní a tanců. Ale zároveň podotýkali, že doprovod na Orffovy a vlastnoručně vyrobené nástroje je naopak zaujal. Několik chlapců nebavila vlastní četba komiksových pověstí.

Bavily vás vzájemně propojené aktivity více, než když se jim věnujeme jednotlivě?

Zde děti jednoznačně uvedly, že je propojení činností bavilo mnohem více, a že kdybychom si o pověstech pouze četli, nebo povídali, tak by je to asi tolik nezaujalo, jako když se k nim naučily i jednotlivé písně a tance a mohly si je na konci projektu společně zahrát.

Co nového jste se během projektu naučili?

Většina dětí uváděla, že se dozvěděly z četby pověstí, jak to u nás v minulosti asi vypadalo, jak žili naši předci a jaké dodržovali zvyky a rituály. Také ocenily, že si mohly vyzkoušet nové výtvarné techniky jako drátkování a grafiku tisku z výšky. Potěšilo mne, že některé děti vyzdvihovaly spolupráci při nacvičování závěrečného divadelního představení.

Následovala tedy otázka, zda se jim více líbila práce ve skupinkách, nebo individuální?

Většina uváděla, že aktivity uskutečňované hromadně nebo ve skupinkách je bavily více, protože si při nich mohly se spolužáky popovídat a navzájem pomáhat.

Chtěli byste, abychom podobné projekty realizovali častěji?

Všechny děti reagovaly kladně. Většina uváděla, že je to dobrá změna a že se každý den na projektové činnosti těšily. Nejvíce je ale asi bavilo průběžné nacvičování na vlastní divadelní představení a vyrábění si příslušných rekvizit, kostýmů a ozdob. To mohu vzhledem ke svému pozorování jednoznačně potvrdit. Děti představením doslova „žily“ a jeho nácviku se věnovaly i v době mimo uskutečňovaný projekt, třeba venku na školním hřišti.

Příloha 4: Obrazová dokumentace

PAMĚTNÍČEK

KRAJ: *Liberecký*

KRAJSKÉ MĚSTO: *Liberec, Česká Lípa*

ZAÍMAVÁ MĚSTA: *Kamenice, Semily, Doksy*

PROTÉKAJÍCÍ ŘEKA: *Kamenice, Jizera*

POHOŘÍ/HORA: *Krbonoš, Jizerské hory
(Ještěd, Luž, Smrk)*

VÝZNAMNÝ PRŮMYSL/ZEMĚDĚLSTVÍ: *textilní, sklařský*

brambory, repka, oleyka

ZAÍMAVOSTI: *CHIKAO - KRVAR*

Český ráj

TYPICKÉ KRAJOVÉ ZVYKY/TRADICE: *Krbonošova oslava hor*

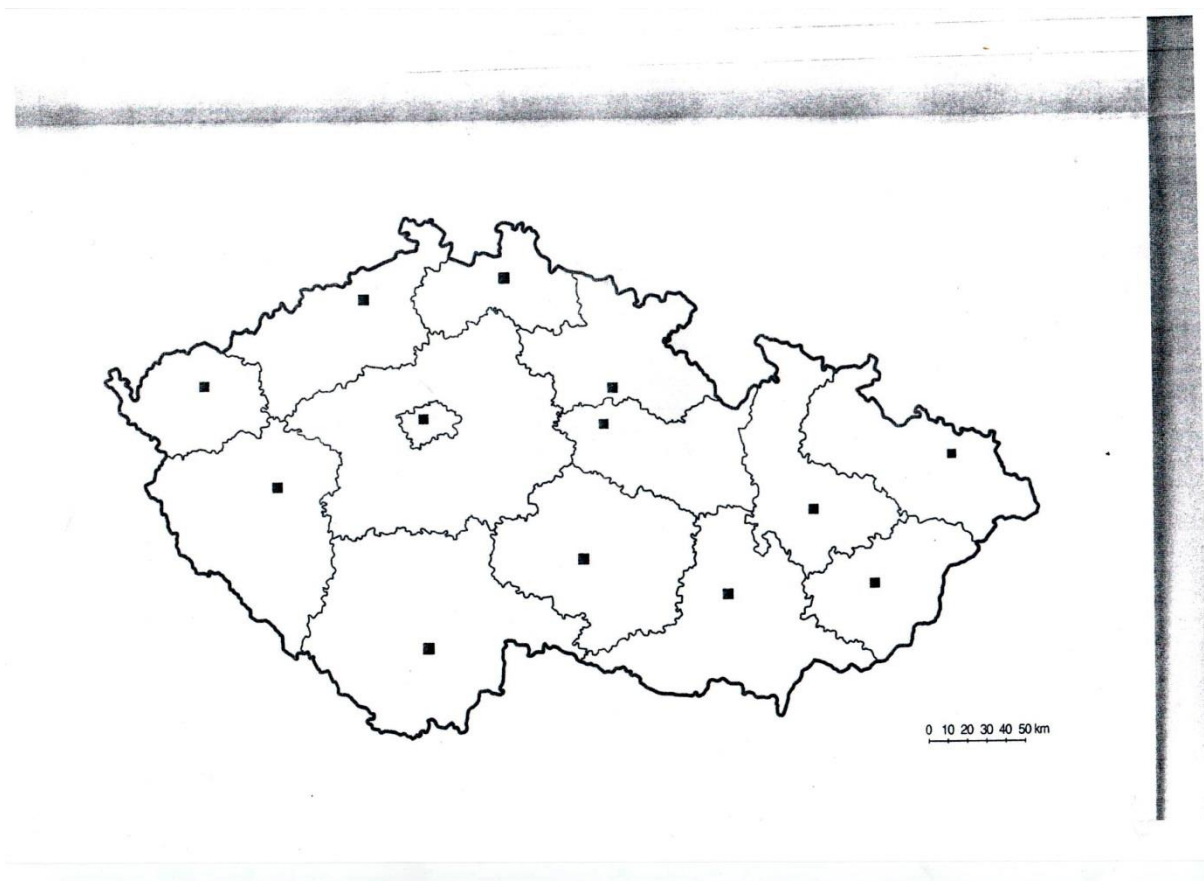
JÍDLO TYPICKÉ PRO DANÝ KRAJ: *česnečka*

RÁD BYCH NAVŠTÍVIL/LA: *Bezdek*

LIDOVÁ PÍSEŇ: *Když sem šel s pašeráky*

SLOVNÍČEK NÁŘEČÍ: *příšefila = šala
brancaci = pohraniční policie*

Mlynářský tanec – verze pro děti.

Postavení tanečníků: kroužek osmi chlapců stojí čelem do tanečního směru a rozdělí se na prvního a druhého.

1. – 8. takt. „Mužná chůze za sebou, levým bokem doprostřed kruhu, na poslední takt se otočí čelem do středu kruhu a podají si ruce.

9. – 16. takt. Kvapík na kruhu stejným směrem.

17. – 24. takt. Všichni liší chlapci skočí do středu kruhu, přitom se stále drží sudých chlapců a visí na spojených rukách. V zavěšení vydupávají patami do středu kruhu rytmus, jako když klapě mlýnské kolo. Sudí postupují volným krokem po kruhu vpravo. Na 8. takt chlapci vyskočí nahoru a postaví se opět na kruh. Při opakování tance klapot kol naznačují sudí chlapci.

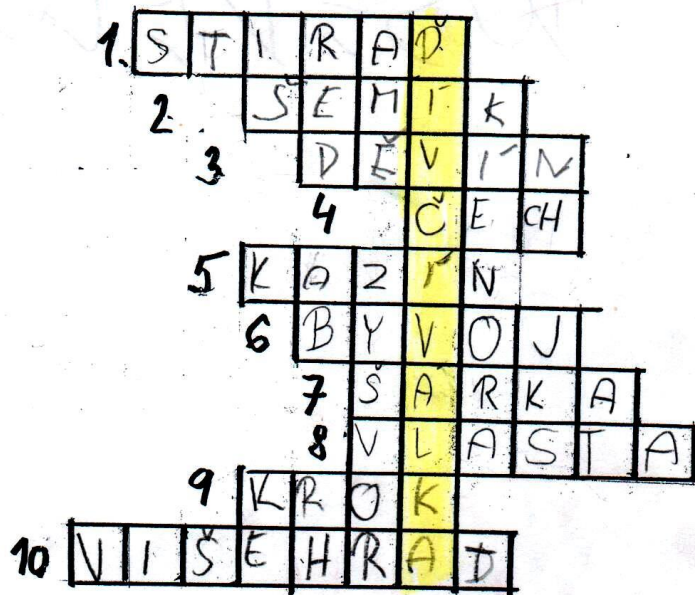

KŘÍŽOVKA

JULČA

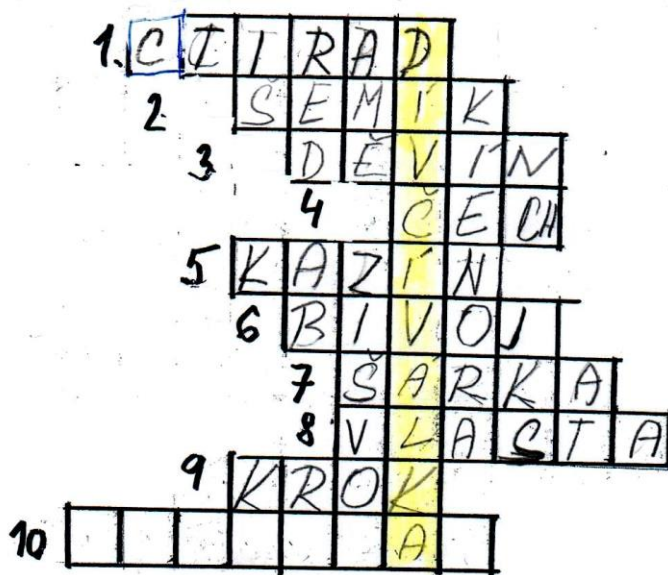
- 1. JMÉNO MUŽE, KTERÉHO ZAJALY DÍVKY BOJOVNICE V DÍVČÍ VÁLCE.
- 2. JMÉNO VĚRNÉHO HORYMÍROVA KONĚ, NA KTERÉM SKOČIL Z VYŠEHRADU.
- 3. JMÉNO HRADU, NA KTERÝ DÍVKY BOJOVNICE ODVLEKLY ZAJATÉHO MLADÍKA.
- 4. JMÉNO PRAOTCE NAŠÍ VLASTI, KTERÝ STANUL NA ŘÍPU.
- 5. JMÉNO SÍDLA KNĚŽNY KAZI.
- 6. JMÉNO SILÁKA, KTERÝ HOLÝMA RUKAMA PŘEMOHL KANCE.
- 7. JMÉNO DÍVKY, KTERÁ SLOUŽILA JAKO NÁVNADA V DÍVČÍ VÁLCE.
- 8. JMÉNO VELITELKY VZBOUŘENÝCH DÍVEK.
- 9. JMÉNO OTCE TŘÍ SESTER- KAZI, TETY A LIBUŠE.
- 10. JMÉNO SÍDLA KNĚŽNY LIBUŠE.

TAJENKA ZNÍ:

DÍVČÍ VÁLKA

KŘÍŽOVKA

ADEĽKA

1. JMÉNO MUŽE, KTERÉHO ZAJALY DÍVKY BOJOVNICE V DÍVČÍ VÁLCE.
2. JMÉNO VĚRNÉHO HORYMÍROVA KONĚ, NA KTERÉM SKOČIL Z VYŠEHRADU.
3. JMÉNO HRADU, NA KTERÝ DÍVKY BOJOVNICE ODVLEKLY ZAJATÉHO MLADÍKA.
4. JMÉNO PRAOTCE NAŠÍ VLASTI, KTERÝ STANUL NA ŘÍPU.
5. JMÉNO SÍDLA KNĚŽNY KAZI.
6. JMÉNO SILÁKA, KTERÝ HOLÝMA RUKAMA PŘEMOHL KANCE.
7. JMÉNO DÍVKY, KTERÁ SLOUŽILA JAKO NÁVNADA V DÍVČÍ VÁLCE.
8. JMÉNO VELITELKY VZBOUŘENÝCH DÍVEK.
9. JMÉNO OTCE TŘÍ SESTER- KAZI, TETY A LIBUŠE.
10. JMÉNO SÍDLA KNĚŽNY LIBUŠE.

TAJENKA ZNÍ:

DÍVČÍ VÁLKA

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				